

**Fusk til eksamen etter lov om universiteter og
høyskoler 1. april 2005 nr. 15**

Fusk i objektiv og subjektiv forstand, beviskrav
og rettslige følger

Kandidatnummer: 299
Veileder: Jens Petter Berg
Leveringsfrist: 25. november
H05

Til sammen 17565 ord

27.04.2006

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema og bakgrunn	1
1.2	Problemstilling og rettslig plassering	2
1.3	Avgrensninger	3
1.4	Begrepsavklaringer	4
1.5	Den videre fremstilling	5
<u>2</u>	<u>RETTSKILDENE</u>	<u>6</u>
<u>3</u>	<u>LIKHETER OG SÆRPREG I FORHOLD TIL STRAFFERETTSLIGE REGLER</u>	<u>10</u>
<u>4</u>	<u>FUSK I OBJEKTIV FORSTAND</u>	<u>12</u>
4.1	Innledning	12
4.2	Universitets- og høyskolelovens bestemmelse om den objektive side	12
4.3	Betydningen av forskrifter	13
4.3.1	Universitets- og høyskoleloven § 3-9 (7) første punktum	14
4.3.1.1	Tolking og forståelse av bestemmelsen	14
4.3.1.2	Retningslinjer	17
4.3.2	Universitets- og høyskoleloven § 3-9 (7) tredje punktum: hjemmel for utfyllende bestemmelser om blant annet fusk	19
4.3.2.1	Tolking og forståelse av bestemmelsen	19
4.3.2.2	Eksamensreglementet	21
4.3.2.3	Regler om hjelpemidler	21
4.3.2.4	Regler om kildebruk	23

4.4	En kasuistisk fremstilling av ”fusk”	24
4.4.1	”Klassiske” tilfeller av fusk	24
4.4.2	Ulovlige hjelpemidler på eksamen i sin alminnelighet	27
4.4.3	Regler om kildebruk i sin alminnelighet	28
4.4.4	Særskilt om bruk av internett	30
4.4.5	Fusk etter endelig levering av eksamensoppgave	34
4.4.6	Avsluttende bemerkninger	35
4.5	Medvirkning	37
<u>5</u>	<u>FUSK I SUBJEKTIV FORSTAND</u>	<u>39</u>
5.1	Innledning	39
5.2	Skyldkravet	39
5.3	Nærmere om aktsomhetsnormen	41
5.4	Skyldkravet i lys av rettspraksis og forvaltningspraksis	42
5.4.1	”Søre Sunnmøre-saken”	42
5.4.2	”Hjemmeeksamen-saken”	42
5.4.3	”Direkte avskriftssaken”	43
5.4.4	”MSN-saken”	44
5.5	Oppsummering av fusk i subjektiv forstand	45
<u>6</u>	<u>GRENSEN MELLOM FORSØK OG FULLBYRDELSE</u>	<u>46</u>
6.1	Innledning	46
6.2	Den subjektive side	46
6.3	Den objektive side	49
<u>7</u>	<u>BEVISKRAV</u>	<u>50</u>
7.1	Innledning	50

7.2	Hovedregelen i sivilprosess	50
7.3	Regelen i saker om fusk	50
8	<u>RETTLIGE FØLGER</u>	<u>54</u>
8.1	Innledning	54
8.2	Annullering	54
8.3	Utestengning	56
9	<u>KILDER</u>	<u>61</u>

1 Innledning

1.1 Tema og bakgrunn

NOU 1993: 24¹ s. 111 deler uønsket opptreden ved utdanningsinstitusjonene i to grupper. Den første er studenters voldelige eller urovekkende opptreden på institusjonen, som får konsekvenser for medstudenter og ansatte. Den andre er studenters fusk på eksamen. Det er den siste gruppen som er tema for denne avhandlingen. Fusk er meget aktuelt i en tid der bruk av stadig flere kommunikasjonsmidler og nye typer eksamener blir vanlig. Gjeldende lov på området er lov om universiteter og høyskoler 1. april 2005 nr. 15 (heretter uhl), som trådte i kraft 1. august 2005.² Hovedbestemmelsen om fusk er uhl § 4-7 (1) bokstav b). Denne bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av § 54 nr. 1 bokstav b) i lov om universiteter og høyskoler 12. mai 1995 nr. 22.³

I lovproposisjonen viser Utdannings- og forskningsdepartementet (heretter departementet) til at mengden av fusk til eksamen ser ut til å øke. ”Den generelle utviklingen i teknologisk kildemateriale, stiller krav til at studentene utøver aktsomhet i sin bruk av ulike kilder”.⁴ Bruk av datamaskin, internett, hjemmeeksamen og gruppearbeid gjør det lettere for studenter å fuske. Økt frihet ved eksamen vanskeliggjør også kontrollen for utdanningsinstitusjonen. I NOUen som ledet fram til universitets- og høyskoleloven ble det uttalt at bestemmelsene om annullering og utestengning ”er viktige for institusjonene, for å utøve en viss orden på institusjonen og for å sikre samfunnets interesser ved at uskikkete

---

¹ NOU 1993: 23 Lov om universiteter og høyskoler.

² I kraft 1. august 2005 ifølge Kgl. res. 1. april 2005 nr. 271.

³ Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) Om lov om universiteter og høyskoler s. 84.

⁴ Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 40.

kandidater lukes ut”.⁵ Det skal ikke lønne seg å fuske. Fusk er et tillitsbrudd overfor utdanningsinstitusjonen og usolidarisk overfor medstudenter.

1.2 Problemstilling og rettslig plassering

Problemstillingen jeg har valgt for denne avhandlingen er å drøfte følgende sider ved fusk til eksamen:

Fusk i objektiv og subjektiv forstand, beviskrav og rettslige følger etter lov om universiteter og høyskoler 1. april 2005 nr. 15.

Rettslig er vi på forvaltningsrettens område. De rettslige følgene som fusk kan medføre er a) vedtak om annullering og b) vedtak om utestengning. Slike vedtak er enkeltvedtak etter forvaltningsloven⁶ § 2 første ledd bokstav b).⁷ Legalitetsprinsippet setter grenser for myndighetsutøvelsen. Den tradisjonelle definisjonen av dette prinsippet er at hjemmel i lov kreves for at myndighetene kan gjøre inngrep i borgernes rettssfære. I følge NOU 2003: 25 s. 150 krever legalitetsprinsippet at institusjonene har eksplisitt hjemmel i lov for å foreta slike inngrep overfor enkeltstudentene.

Formålet med oppgaven er å gå i dybden i den objektive og subjektive side av fusk. I tillegg ønsker jeg å klargjøre kravet til bevis og å undersøke de rettslige følger av å fuske til eksamen. Som ledd i dette vil jeg ta for meg relevant rettspraksis og forvaltningspraksis. Når det gjelder forvaltningspraksis vil jeg fokusere på klagevedtak fra departementet, som i mange tilfeller er øverste klageorgan i saker om rettslige følger av fusk, jf uhl §§ 4-7 (3) og 4-8 (4) tredje punktum. Praksis fra de enkelte utdanningsinstitusjonene vil ikke bli behandlet.

---

⁵ NOU 2003: 25 Ny lov om universiteter og høyskoler s. 150.

⁶ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) 10. februar 1967.

⁷ NOU 2003: 25 s. 150 og Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) Om lov om høgere utdanning s. 80.

1.3 Avgrensninger

Det er fusk etter lov om universiteter og høyskoler av 1. april 2005 nr. 15 med tilhørende forskrifter jeg skal kartlegge. Denne loven gjelder for utdanningsinstitusjoner på universitets- og høyskolenivå, jf § 1-2 (1). Bestemmelser om fusk for utdanningsinstitusjoner på lavere nivå vil ikke bli behandlet. Videre er det fusk og reaksjoner i forhold til uhl § 4-7 (1) bokstav b) som skal stå i fokus. Jeg avgrenser i tillegg avhandlingen til å behandle statlige universiteter og høyskoler, da det er noen bestemmelser som avhenger av om det er private eller statlige institusjoner det gjelder.

Avhandlingen vil omhandle norsk rett og begrense seg til materiell rett. Prosessuelle spørsmål som klagebehandling og saksbehandling i utdanningsinstitusjonene og i departementet vil ikke bli behandlet. Dette gjelder også domstolsprøving av utestengningsvedtak, jf uhl § 4-11, med unntak av enkelte elementer av bestemmelsen som vil bli behandlet i kapittel 8.3 om reaksjonen utestengning.

Når det gjelder forskrifter vil jeg i kapittel 4.3.1.1. behandle forskriftene til både Universitetet i Oslo(UiO) og Høgskolen i Oslo(HiO). I de resterende kapitler om forskrifter, vil kun bestemmelser ved UiO bli behandlet.⁸ Bestemmelsene er relativt like ved begge institusjoner. Av denne grunn begrenser jeg meg til å behandle ett av regelsettene.

Uhl § 4-7 (1) bokstav b) nevner eksamen, prøve eller godkjenning av kurs. Denne avhandlingen vil begrense seg til eksamen, da dette er det mest aktuelle og den viktigste kunnskapstesten av disse tre. Ordet "eksamen" brukes om selve prøvingen av studentenes kunnskaper og ferdigheter i et fag eller emne. "Prøve" er tatt med i lovteksten for å fange opp vurderingsformer som ligger et trinn under eksamen. En prøve kan inngå som en del av

---

⁸ Kapittel 4.3.1.2 og kapittel 4.3.2.

en eksamen, og blir i slik sammenheng benyttet som et element i den samlede sluttkarakter.⁹

Ifølge uhl § 4-8 kan det reageres med ”utestengning” og ”bortvisning” ved uønsket opptreden fra en student. Tredje ledd i bestemmelsen regulerer forholdet til § 4-7 (1) bokstav b), jf ” en student som har opptrådt slik som beskrevet i § 4-7 første eller annet ledd”. I denne forbindelse er ikke bortvisning som reaksjon nevnt. Det som nevnes i tredje ledd er utestengning samt fratakelse av retten til å gå opp til eksamen som en automatisk følge av utestengningen. Dette innebærer at bortvisning ikke er en reaksjon på fusk etter § 4-7 (1) bokstav b). Ot.prp. nr. 40 (2001-2002)¹⁰ s. 54, som kun nevner annullering og utestenging, gir støtte for denne tolkningen. Som en følge av dette vil bortvisning ikke bli behandlet i min avhandling. Jeg vil likevel nevne at ”bortvisning” er ment å være en mildere reaksjon enn ”utestengning”. Reaksjonen innebærer ikke noe inngrep i retten til å gå opp til eksamen med mindre det er tale om bortvisning fra obligatorisk undervisning som er et krav til å kunne gå opp til eksamen. I praksis kan ”bortvisning” ha samme virkning som ”utestengning”, da et forbud mot å delta i laboratorieundervisning eller visse forelesninger kan gjøre det umulig for studenten å fortsette studiet.¹¹

1.4 Begrepsavklaringer

Med *utdanningsinstitusjoner* menes i det følgende universitet, vitenskapelige høyskole og høyskole under lovens virkeområde, jf uhl § 1-2 (1).

Med *student* menes person som er opptatt til studier ved en slik utdanningsinstitusjon, jf uhl §§ 3-6 og 3-7.

---

⁹ Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 75.

¹⁰ Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) Om lov om endringer i lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler og lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell.

¹¹ Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 69.

Ordet ”forvaltningen” er tvetydig. Det kan noen ganger bety forvaltningsorganer og andre ganger den virksomhet disse organene driver. Det har ingen rettslig betydning for denne avhandlingen å ta standpunkt til hva som i sin alminnelighet skal forstås med disse uttrykkene.¹² Når jeg i det følgende bruker ”forvaltningen” om forvaltningsorganer, sikter jeg primært til sentralforvaltningen og nærmere bestemt departementet.

1.5 Den videre fremstilling

Først følger en avklaring av rettskildesituasjonen i kapittel 2 og en gjennomgang av regeltypens likheter og særpreg i forhold til strafferettslige regler i kapittel 3. Deretter skal jeg kartlegge hva som menes med fusk i objektiv og subjektiv forstand i henholdsvis kapittel 4 og 5. Det er dette som er kjernen i avhandlingen. En student må ha overtrådt både den objektive og subjektive siden av bestemmelsene om fusk for å bli ilagt sanksjoner. Videre kommer en fremstilling av grensen mellom forsøk og fullbyrdelse i kapittel 6 og av kravene til bevis i kapittel 7. Avhandlingen avsluttes med en gjennomgang av de rettslige følgene av fusk i kapittel 8.

---

¹² Eckhoff ved Smith. *Forvaltningsrett*. 7.utg. Oslo 2003 s. 5.

2 Rettskildene

Rettskildesituasjonen på dette området er sammensatt. Lovteksten gir ingen definisjon av begrepet "fusk". Lovens forarbeider, forskrifter, rettspraksis og forvaltningspraksis utgjør derfor de viktigste rettskildefaktorene.

I 2005 ble universitets- og høyskoleloven¹³ og privathøyskoleloven¹⁴ avløst av dagens felles lov om universiteter og høyskoler¹⁵. Den nye loven inneholder fellesbestemmelser for både private og statlige institusjoner. En felles lov er et ledd i innføringen av kvalitetsreformen som trådte i kraft høsten 2003. Ifølge Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 6 er "en slik lov viktig for å legge til rette for større likebehandling av statlige og private høyere utdanningsinstitusjoner og for å sikre studentene like rettigheter og plikter." Videre legger et felles lovverk bedre til rette for å ha "en nasjonalt koordinert politikk for både statlige og private institusjoner der endringer i regelverket skjer parallelt." Loven er delt opp i tre deler. Del I inneholder fellesbestemmelser, del II inneholder særbestemmelser for private universiteter og høyskoler og del III særbestemmelser om de statlige.

Alle utdanningsinstitusjoner har egne forskrifter og andre utfyllende regler om fusk. Jeg har valgt å se nærmere på slike bestemmelser ved UiO og hovedforskriften ved HiO. Disse er to av de største utdanningsinstitusjonene i Norge og det er rimelig å legge til grunn at de er representative for fellestrekk ved forskrifter og utfyllende regler ved andre utdanningsinstitusjoner.

---

¹³ Lov om universiteter og høyskoler 12. mai 1995 nr. 22.

¹⁴ Lov om private høyskoler 11. juli 1986 nr. 53.

¹⁵ Lov om universiteter og høyskoler 1. april 2005 nr. 15.

NOU 1993: 24, Ot.prp. nr. 85 (1993-1994), Ot.prp. nr. 40 (2001-2002), NOU 2003: 25, Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) og Innst. O. nr. 48 (2004-2005)¹⁶ ledet frem til dagens lov. NOU 1993: 24 er et resultat av lovutvalgets arbeid i forkant av universitets- og høyskoleloven av 1995. Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) og Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) er lovproposisjonene til henholdsvis loven av 1995 og endringsloven¹⁷ til samme lov. Dette betyr likevel ikke at disse er uten relevans og vekt i forhold til tolkningen av universitets- og høyskoleloven av 2005. Dagens bestemmelser om fusk er, som allerede nevnt i kapittel 1.1 foran, en videreføring av tidligere gjeldende rett. De eneste endringer som er blitt foretatt i dagens lov er av prosessuell art.¹⁸

Det finnes ikke mye relevant rettspraksis. Noen dommer blir dessuten ikke publisert i Norsk Retstidende, Rettens Gang eller av Lovdata. Det finnes en dom (Rt. 1967 s. 644) og en kjennelse (Rt. 1950 s. 1124) fra Høyesterett. Disse er imidlertid gamle, og loven har blitt endret en rekke ganger siden den tid. Det kan stilles spørsmål ved disse avgjørelsens rettskildemessige relevans og vekt. Dette vil jeg komme tilbake til senere i avhandlingen.¹⁹

I tillegg til de to avgjørelsene fra Høyesterett, har jeg funnet fire relevante dommer fra tingretten. I mangel av relevante høyesterettsdommer; kan disse avgjørelsene få større relevans og vekt.²⁰ Vi har to publiserte dommer fra Oslo tingrett (TOSLO-2003-4863 og RG 1994 s. 823). I tillegg finnes to upubliserte dommer fra henholdsvis; Oslo tingrett (dom - 2005-02-04) og Søre Sunnmøre tingrett (dom - 2004-10-25).²¹ Dommene er ikke prinsipielle og er konkrete løsninger på konkrete saker. Men de gir oss eksempler på hva

---

¹⁶ Innst. O. nr. 48 (2004-2005) Innstilling til Odelstinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om lov om universiteter og høyskoler.

¹⁷ Lov 28.juni 2002 nr. 62 om endringer i lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler og lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell (heretter endringslov 2002 nr. 62).

¹⁸ Se NOU 2003: 25 s. 184, merknad til §§ 3-8 og 3-9. Tilsvarende dagens §§ 4-7 og 4-8.

¹⁹ Se kapittel 4.4.1.

²⁰ Eckhoff ved Helgesen. *Rettskildelære*. 5.utg. Oslo 2001 s. 162.

²¹ Jeg har fått kopi av disse i departementet.

som har blitt ansett som fusk i objektiv forstand, subjektiv forstand, bevis og sanksjoner. Selv om dommer fra underordnede domstoler ikke har den samme autoritet som avgjørelser fra Høyesterett²², kan avgjørelsene på denne måten få betydning i tolkningen av lovverket. Dommene kan fungere som støtte for et juridisk resonnement og ha illustrasjonsverdi.

Upubliserte dommer er tradisjonelt av mindre vekt enn publiserte dommer. Dette fordi de ikke er like godt kjent og tilgjengelige. Det blir vanskeligere for folk å forutberegne sin rettsstilling dersom slike avgjørelser blir tillagt stor betydning. I saker om fusk er det imidlertid få saker fra domstolene, slik at upubliserte dommer kan spille en større rolle her enn på andre rettsområder. For eksempel kan slike dommer fungere som en veiledning for departementet og utdanningsinstitusjonene i løsningen av rettsspørsmål, dersom de behandler en lignende sak. Totalt sett kan dommer fra underordnede domstoler få større betydning av mangel på dommer fra høyere instanser.

Mye av tilgjengelig praksis om fusk finnes i de ulike utdanningsinstitusjonenes arkiver. I tillegg er departementet som nevnt øverste klageorgan i mange tilfeller.²³ I arbeidet med denne avhandlingen ble jeg innvilget innsyn i arkivet til Utdannings- og forskningsdepartementet. Måten dette fungerte på var at jeg tok kontakt med departementet og fortalte hva jeg skulle skrive om. Jeg oppga at jeg særlig var interessert i forholdsvis nye saker om fusk knyttet til internett og nye eksamensformer. De sendte meg deretter klagevedtak de antok var relevante for min avhandling. Jeg har benyttet meg av alle vedtakene og dommene jeg ble tilsendt.²⁴ Enkelte opplysninger ble unntatt offentlighet i henhold til offentlighetsloven²⁵ § 5a, jf forvaltningsloven § 13.

Utvalget jeg ble tilsendt er forholdsvis begrenset, og det kan stilles spørsmål ved om praksisen kan ses på som uttrykk for fast forvaltningspraksis. All praksis i forvaltningen er

---

²² Eckhoff ved Helgesen. *Rettskildelære*. s. 162.

²³ Se kapittel 1.2.

²⁴ Jeg ble tilsendt 4 klagevedtak og de to upubliserte dommene. Se litteraturlisten for mer informasjon.

²⁵ Lov om offentlighet i forvaltningen (offentlighetsloven) 19. juni 1970 nr. 69.

imidlertid i utgangspunktet relevant. Spørsmålet blir heller hvor stor vekt klagevedtakene kan tillegges i løsningen av rettsspørsmål. Et argument for at sakene skal tillegges stor vekt er at departementet er det øverste forvaltningsorgan etter Regjeringen, og i tillegg er øverste klageinstans i mange saker. Departementet løser dessuten ofte saker etter samme mønster hver gang, har utarbeidet loven med forarbeider, og de ansatte er spesialister på området. Et argument mot at sakene skal tillegges stor vekt er at det finnes relativt få saker og få forvaltningsavgjørelser blir publisert. Det finnes dessuten nesten ingen forvaltningsavgjørelser med så grundige begrunnelser som i avgjørelser fra domstolene.²⁶ Hensynet til forutberegnlighet og rettsikkerhet taler dermed mot å tillegge sakene avgjørende vekt.

Foreligger en klar forvaltningspraksis, taler imidlertid mye for at domstolene følger denne dersom den er rimelig. Vekten av forvaltningspraksis ved domstolsprøving av enkeltvedtak avhenger av hvor fast, utbredt og varig praksisen er.²⁷

Dersom departementale klagevedtak opprettholdes i retten, bidrar det på sin side til å gi vedtaket større autoritet. Et slikt utfall viser at domstolene er enige i departementets behandling av saken og at departementet har bygget sin avgjørelse på riktig rettsgrunnlag. Noen av sakene jeg skal behandle i det følgende er departementale klagevedtak som blir opprettholdt i tingretten. Når det gjelder departementets tolkningsfrihet i saker om fusk, kan hensynet til legalitetsprinsippet og studentenes rettsikkerhet tale mot at departementet skal gis for stor frihet.

Det finnes visstnok ingen rundskriv fra departementet om forståelsen av regelverket.²⁸

---

²⁶ Eckhoff ved Helgesen. *Rettskildelære*. s. 225.

²⁷ Eckhoff ved Helgesen. *Rettskildelære*. s. 233.

²⁸ Dette har jeg fått bekreftet av en saksbehandler i departementet i e-post den 19. september 2005.

3 Likheter og særpreg i forhold til strafferettslige regler

Reglene om fusk har mange likheter med strafferettslige regler. Reglene om fusk er formelt sett forvaltningsrettslige, men inneholder pønale elementer.

I likhet med at legalitetsprinsippet gjelder dersom forvaltningen skal gripe inn i borgernes rettssfære, krever Grunnloven²⁹ § 96 hjemmel i "lov" for å ilegge straff. Dette har blitt kalt det strafferettslige legalitetsprinsipp. "Lov" kan være formelle lover vedtatt slik Grunnloven §§ 76-80 foreskriver eller være fastsatt i provisorisk anordning, jf Grunnloven § 17.³⁰

Begge regelsettene inneholder en objektiv og en subjektiv side. For å bli straffet i strafferettslig forstand må lovbrøteren både ha oppfylt den objektive gjerningsbeskrivelsen og de subjektive vilkår for straff. For å bli ilagt reaksjoner pga fusk blir spørsmålet om studenten rent faktisk har fusket og om studenten i tilfelle kan klandres for sin opptreden. Spørsmål som grensen mellom forsøk og fullbyrdelse reiser seg også i saker om fusk.

Det som gir reglene om fusk deres særpreg er at de har karakter av å være en forvaltningssanksjon. Bjørn O. Berg definerer i sin doktoravhandling begrepet forvaltningssanksjon som "en administrativ reaksjon på en overtredelse hvor formålet med reaksjonen er enten avvergende eller straffende".³¹ Med avvergende menes "de tiltak som tar direkte sikte på å hindre overtredelser eller opprette en lovlig tilstand." Bergs eksempel på dette er varig tilbaketrekking av skjenkebevilling fordi vedkommende ikke lenger anses

---

²⁹ Grunnloven 17. mai 1814.

³⁰ Eskeland, Ståle. *Strafferett*. Oslo 2000 s. 99.

³¹ Berg, Bjørn O. *Forvaltningssanksjoner*. Oslo 2005 s. 17.

skikket til å drive skjenkevirkosomhet. Med straffende reaksjoner menes ”reaksjoner som gjennom sine tilsiktede individual- og allmenpreventive virkninger utgjør et indirekte press for å sikre etterlevelsen av regelverket.” For straffende reaksjoner er det å tilføre overtredere et onde sentralt. Etter min mening har sanksjonsreglene om fusk straffende formål.

Annulering og utestengning har individual- og allmenpreventive virkninger og påfører den som har fusket et onde ved å for eksempel bli utestengt fra utdanningsinstitusjonen i et år, jf uhl § 4-8 (3). Men i motsetning til avvergende reaksjoner, kan studenten ikke bli utestengt for alltid, med den effekt at vedkommende ikke får fullført sin utdanning.

Et annet særpreg i saker om fusk er at det er forvaltningen, ved den enkelte utdanningsinstitusjon, som ilegger sanksjonen. Det er ikke domstolene som i straffesaker, jf Grunnloven § 96. Forvaltningen er det rettshåndhevende organ.

4 Fusk i objektiv forstand

4.1 Innledning

I tillegg til loven er rettskildesituasjonen i saker om fusk preget av forskrifter, forarbeider og praksis. I dette kapitlet vil jeg først presentere lov, forarbeider og forskrift, for så å foreta en gjennomgang av bruken av disse i praksis.

4.2 Universitets- og høyskolelovens bestemmelse om den objektive side

Uhl § 4-7 (1) bokstav b) er som nevnt hovedbestemmelsen når det gjelder fusk til eksamen.³² Bestemmelsen er ifølge Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 84 i hovedsak en videreføring av § 54 nr. 1 bokstav b) i universitets- og høyskoleloven av 1995, slik denne lød etter endringslov 2002 nr. 62.

Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 4-7. Annullering av eksamen eller prøve

(1) Styret selv eller institusjonens klagenemnd, jf § 5-1, kan annullere eksamen eller prøve eller godkjenning av kurs hvis studenten

...

b) har forsøkt å fuske eller forsettlig eller grovt uaktsomt har fusket ved avleggelsen av, eller forut for endelig sensur av, vedkommende eksamen eller prøve, eller under gjennomføringen av vedkommende kurs.”

---

³² Se kapittel 1.1.

Loven er taus og gir ikke noen definisjon av hva som menes med "fusk". I "Norske synonymer – blå ordbok"³³ viser substantivet "fusk" videre til bedrag og juks. Dette er den rent leksikalske betydningen av "fusk".

Lovens formål kan bidra til å kaste lys over begrepet. Det er nedfelt i uhl § 1-1. Lovens formål er blant annet å legge til rette for at universiteter og høyskoler "utbrer forståelse for og anvendelse av vitenskapelige metoder og resultater, både i offentlig forvaltning, kulturliv og næringsliv", jf § 1-1 bokstav c). Å fuske til eksamen strider mot dette. Det strider mot redelighet og den akademiske tradisjon. Lovens formål sammenholdt med den leksikalske betydning av "fusk"; tyder på at det har vært et lovgiverformål å ramme juks og uredelig opptreden.

I Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54 heter det:

"Departementet legger til grunn at det er å anse som fusk når en student har ulovlige hjelpemidler tilgjengelige under eksamen eller på andre måter handler i strid med eksamensreglementet eller regler om kildebruk."

Dette er et viktig avsnitt i lovproposisjonen. I motsetning til loven sier proposisjonen noe om hva departementet har ansett som fusk. Det er fusk å handle i strid med eksamensreglementet, som reglene om hjelpemidler til eksamen, eller regler om kildebruk. Hva disse reglene er og hva de konkret går ut på skal vi gå inn på i kapittel 4.3.2 nedenfor.

4.3 Betydningen av forskrifter

Av mangel på presist lovverk får de utfyllende forskrifter og regler stor praktisk betydning ved den enkelte utdanningsinstitusjon. Selv om det ikke vises i rettspraksis og forvaltningspraksis, er forskriftene sentrale materielle bestemmelser om fusk. Dette vil jeg forsøke å vise i fortsettelsen.

---

³³ Gundersen, Dag. *Norske synonymer – blå ordbok*. 2.utg. Gjøvik 1996.

4.3.1 Universitets- og høyskoleloven § 3-9 (7) første punktum

4.3.1.1 Tolking og forståelse av bestemmelsen

Ifølge uhl § 3-9 (7) første punktum er det ”styret selv” ved utdanningsinstitusjonen som ”gir forskrift om avleggelse av og gjennomføring av eksamener og prøver”. Bestemmelsen gir utdanningsinstitusjonene hjemmel til å utferdige generelle forskrifter om eksamener for hele institusjonen. Bestemmelsen er en videreføring av § 50 nr. 6 første punktum i 1995-loven³⁴ og er hovedregelen for institusjonenes forskriftskompetanse.

Forskriftskompetansen er lagt til styret, jf ”styret selv”. Styret er det øverste organet ved utdanningsinstitusjonen og har avgjørelsesmyndighet og tilsynsansvar i alle saker, jf uhl § 9-1 (1) og Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 89.³⁵ ”Styret selv” innebærer som hovedregel et delegasjonsforbud og at kompetansen til å utferdige forskrifter er lagt til styret alene. Begrunnelsen er at ”generelle regler av denne typen normalt bør gis på høyeste nivå for å sikre konsistens, ensartethet og forskriftsteknisk tilfredsstillende kvalitet.”³⁶

UiO har en egen forskrift om studier og eksamener fastsatt av styret ved universitet vedtatt med hjemmel i 1995-lovens § 50, jf dagens § 3-9 (7) første punktum. HiO har en tilsvarende forskrift, men denne er vedtatt med hjemmel i dagens uhl § 3-9 (7) første punktum. HiO har med andre ord endret sin forskrift etter det har kommet ny lov. Dette kommer jeg straks tilbake til.

Punkt 8.7 i ”Forskrift om studier og eksamener ved Universitet i Oslo”³⁷ har følgende ordlyd:

”8.7. Annullering av eksamen eller prøve

---

³⁴ Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 82.

³⁵ Jeg minner om at jeg avgrenser avhandlingen til kun å omhandle statlige utdanningsinstitusjoner.

³⁶ Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 76.

³⁷ FOR-2003-05-06-1077.

Fakultetet selv eller Universitetsdirektøren kan fremme sak for Universitetsstyret v/Den sentrale klagenemnd ved Universitetet i Oslo med forslag om annullering av eksamen eller prøve, av godkjenning av kurs osv., som følge av fusk/forsøk på fusk eller som følge av falsk vitnemål osv. som har gitt adgang til eksamen eller til å delta i kurs, jf. universitetslovens § 54, nr. 1 og 2, jf. også § 9 nedenfor.”

I ”Forskrift om studier og eksamener ved Høgskolen i Oslo”³⁸ heter det:

”§ 29 *Fusk*³⁹

(1) Fusk eller forsøk på fusk ved hjemmeeksamen, mappevurdering og lignende vurderingsformer kan være kopiering eller avskrivning av litteratur uten henvisninger. Det gjelder også dersom besvarelsen er preget av manglende selvstendighet i arbeidet, for eksempel fordi besvarelsen er svært lik en annen/andre besvarelser, eller fordi den åpenbart er utført av andre enn studenten.”

Et viktig spørsmål er om forskriftene til universitets- og høyskoleloven av 1995 fortsatt har relevans og vekt etter at det har kommet ny lov. Forskriften ved UiO er som nevnt utferdiget med hjemmel i den nå opphevede 1995-loven. Da forskriften ikke er opphevet, kan dette være et argument for at universitet har ment å opprettholde den. Et annet argument for opprettholdelse kan være at den nye loven ikke innebærer noen endringer som ville påvirket forskriften siden bestemmelsene i den nye loven er en videreføring av loven av 1995. Jeg legger derfor til grunn at forskriften fortsatt gjelder, da dagens §§ 3-9 og 4-7 er en videreføring av §§ 50 og 54 i loven av 1995.⁴⁰ Det ble sannsynligvis ikke sett på som nødvendig å utferdige nye forskrifter med en gang, da lovendringen ikke innebar noen endringer i realiteten. HiO derimot, har som nevnt endret sin forskrift etter den nye lov.⁴¹

---

³⁸ ”Forskrift om studier og eksamen ved Høgskolen i Oslo” av 1. august 2005.

³⁹ www.hio.no.

⁴⁰ Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 84.

⁴¹ Se fotnote 38.

Som vi kan se av forskriftene ovenfor er de noe mer utfyllende enn uhl § 4-7 (1) bokstav b). HiO nevner eksempler på hva som skal anses som fusk. Grunnen kan være at loven ikke gir noen veiledning og at den enkelte utdanningsinstitusjon skal ha frihet i utferdigelsen av egne forskrifter og bestemmelser. Universitetene og høyskolene er etablert ved lov som uavhengige forvaltningsorganer, og er kun underlagt departementets styrings- og instruksjonsmyndighet dersom loven positivt angir dette. Denne institusjonelle uavhengigheten regnes som helt sentral i den klassiske vestlige universitetstradisjon.⁴² Følgen av en slik uavhengighet er at det er styret som utferdiger forskrifter om fusk i den grad det ikke er lagt føringer positivt i loven. Lovgiver har lagt til rette for variasjon. Det er ingen form for båndlegging eller føringer i selve lovteksten. Like regler for alle hadde ikke ivaretatt de ulike studieretningers særegenheter. Den enkelte forskrift blir etter dette bestemmende for den enkelte utdanningsinstitusjon.

Et viktig spørsmål er om forskriftene gir strengere regler enn lovteksten og om det i tilfellet er hjemmel for det? Forskriften til UiO sier ikke mye mer enn lovteksten. Forskriften til HiO begir seg inn på en eksemplifisering av objektiv fusk. Utdanningsinstitusjonen må alltid holde seg innenfor det som er positivt angitt i loven. Da loven ikke gir noen presisering av "fusk" er utdanningsinstitusjonene gitt stor frihet i utferdigelsen av forskrifter. Derfor har HiO etter mitt syn anledning til å supplere loven med hva de selv anser som "fusk" ut fra forholdene ved deres institusjon. Men institusjonene står ikke helt fritt. Hva som helst kan ikke karakteriseres som fusk. Institusjonene må for eksempel holde seg innenfor lovbestemmelsens formål. Det er en students uredelige atferd som skal rammes. Annen atferd enn dette er ikke fusk. Dessuten kan ikke forskriftsbestemmelsene være urimelige, vilkårlige eller urettferdige. Å bestemme at det å ta blikket vekk fra papiret under eksamen er fusk, ville gått langt utover forskriftshjemmelen. Dette er ikke uredelig opptreden, og det ville vært en urettferdig og urimelig bestemmelse.

---

⁴² Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. 3. utg. Bergen 2000 s. 29.

Styret skal påse at eksamensforskrifter etter uhl § 3-9 (7) første punktum blir registrert i Lovdata og kunngjort i overensstemmelse med forvaltningsloven §§ 37 og 38. Styret skal også sørge for at forskriftene ellers blir kunngjort på passende måte og er allment tilgjengelige på institusjonen.⁴³ Dette kan for eksempel skje ved publisering på utdanningsinstitusjonens hjemmesider på internett. Kunngjøring av forskrifter er viktig i vår sammenheng. Dersom ikke utdanningsinstitusjonene gir god nok informasjon til sine studenter om regelverket for eksamen, kan fusk bli mindre klanderverdig. Dersom studentene ikke kjenner regelverket, har de ingen forutsetning for å vite at de bryter det.⁴⁴

4.3.1.2 Retningslinjer⁴⁵

UiO har utarbeidet ”Retningslinjer ved behandling av fusk/forsøk på fusk til eksamen”⁴⁶ som inneholder en mer detaljert fremstilling av hva utdanningsinstitusjonen anser som fusk, enn det ”Forskrift om studier og eksamener ved Universitetet i Oslo” gjør.

Retningslinjer er normer som angir hvilke hensyn det er relevant å ta i betraktning ved avgjørelsen av skjønnsmessige spørsmål. Disse normene har begrenset rettskildemessig vekt og er ikke bindende ved domstolenes overprøving av denne praksisens lovlighet. Retningslinjer kan imidlertid tjene som hjelpemidler for de egentlige rettsregler og gi veiledning der lovtekst og forskrift er taus.

Retningslinjer kan i praksis bli bindende for rettsandvendere ved utdanningsinstitusjonene og i forvaltningen. For eksempel kan sensor og utdanningsinstitusjonen føle seg bundet av

---

⁴³ Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 77.

⁴⁴ Mer om dette i kapittel 5.3 om skyld.

⁴⁵ Jeg minner om at jeg heretter bare behandler forskrifter og utfyllende bestemmelser ved UiO.

⁴⁶ Vedtatt av kollegiet ved UiO 25.januar 1994 med endringer 21. oktober 1997. Se

<http://www.uio.no/studier/eksamen/regelverk.html> Kollegiet er det tidligere navnet på dagens

Universitetsstyre. I dokumentet er det ikke oppgitt hjemmel, men jeg antar at det er universitetsloven av 1989 § 50. Universitets- og høyskoleloven av 1995 § 50 er en videreføring av denne og dagens § 3-9 (7) første punktum er en videreføring av denne igjen. Retningslinjene er fastsatt av Universitetsstyret og gjelder for hele universitetet. Retningslinjene er dessuten publisert på universitetets hovedhjemmeside.

overordnede retningslinjer i sensurarbeid og saksbehandling. Retningslinjer kan også få betydning for den enkelte avdeling og grunnenhet i fastsettelsen av eksamensreglement⁴⁷, da retningslinjer bl.a. kan inneholde de overordnede ved utdanningsinstitusjonen sin holdning til fusk og hva vedkommende institusjon anser som fusk.

”Retningslinjer ved behandling av fusk/forsøk på fusk til eksamen” deler i punkt 4 eksamensformene inn i to grupper. Det er for det første ”eksamen under oppsyn” og for det andre ”ikke-overvåkede eksamener”. Som eksempel på første kategori nevnes skriftlig eksamen under tilsyn. Dette er den tradisjonelle skoleeksamen. Som eksempel på ”ikke-overvåkede eksamener” nevnes bl.a. hjemmeeksamen, semesteroppgave og hovedoppgave.

Retningslinjens punkt 5 a) nevner eksempler på fusk under skriftlig eksamen under tilsyn. Fusk i denne forbindelse er først og fremst bruk av ulovlige hjelpemidler. Eksempler på dette kan være:

- ”- løssark og lapper med pensumrelevant innhold
- innskrevet/innlimt tekst/ark av faglig interesse i tillatte hjelpemidler som ordbøker og lovsamlinger
- egne kladdemark (med allerede ”kladdet tekst”)
- pensumbøker eller andre relevante fagbøker

Det betraktes også som fusk/forsøk på fusk å ha ulovlige hjelpemidler tilgjengelig under eksamen på områder utenfor selve eksamenslokalet, for eksempel ulovlige hjelpemidler plassert/gjemt på toalett osv.”

Retningslinjens punkt 5 b) nevner eksempler på fusk i forbindelse med ”ikke-overvåkede eksamener”. Det foreligger fusk når:

---

⁴⁷ Se kapittel 4.3.2.

”en innlevert oppgave

- er brukt av studenten til en tidligere eksamen
- er brukt av en annen person til en tidligere eksamen
- er utarbeidet av en annen person enn studenten

Videre er det spørsmål om fusk når gjengivelse eller sitater fra lærebøker, andre fagbøker, andres oppgaver osv. er framstilt uten kildehenvisning.”

Retningslinjene fungerer her som en utfylling av lovteksten og hovedforskriften fordi disse gir begrenset veiledning om begrepet ”fusk”. En viktig begrunnelse for slik utfylling er trolig at det ikke hadde vært mulig for loven eller hovedforskriften å inneholde en uttømmende oppregning av hva som skulle anses som fusk. Hensynet til regelverkets enkelthet veier tyngre enn hensynet til presisjon.⁴⁸ Det er umulig å forutse alle mulige tenkelige situasjoner av fusk. For bare få år siden skjønnte man for eksempel ikke hvor stor betydning bruk av internett ville få for studenters muligheter til å fuske. Forutsetningen for å kunne regne retningslinjene som lovlige er at de holder seg innenfor det lovverket tillater, og at de er rettferdige, rimelige og ivaretar studentenes rettsikkerhet.

4.3.2 Universitets- og høyskoleloven § 3-9 (7) tredje punktum: hjemmel for utfyllende bestemmelser om blant annet fusk

4.3.2.1 Tolking og forståelse av bestemmelsen

I henhold til uhl § 3-9 (7) tredje punktum heter det at ”Styret kan delegere til avdeling eller grunnenhet å gi utfyllende regler om forhold som er særegne for den enkelte eksamen.”

Dette innebærer delegering av myndighet til avdelingsnivå eller grunnenhet ved den enkelte utdanningsinstitusjon og er et unntak⁴⁹ fra delegasjonsforbudet i uhl § 3-9 (7) første punktum. ”Avdeling” er ved UiO det enkelte fakultet. ”Grunnenhet” er ved Det juridiske fakultet⁵⁰ bl.a. Institutt for kriminologi og rettsosnologi, Institutt for rettsinformatikk,

---

⁴⁸ Eckhoff ved Helgesen. *Rettskildelære*. s. 63.

⁴⁹ En slik tolkning av bestemmelsen har jeg fått støtte for av en saksbehandler i departementet i e-post den 5.10.05.

⁵⁰ Ved UiO.

Institutt for privatrett og Institutt for offentlig rett. Begrunnelsen for delegasjonskompetansen er at det på denne måte kan tas hensyn til forhold ved den enkelte eksamen. Det er den enkelte avdeling eller grunnenhet som har den beste kunnskap og kompetanse til å fastsette slike regler. Hensiktsmessighetshensyn tilsier at dette er den beste løsningen.

Konsekvensen av uhl § 3-9 (7) tredje punktum er at det ved alle utdanningsinstitusjoner blir vedtatt regler til den konkrete type eksamen av det respektive fakultet eller grunnenhet ved delegasjon fra styret. Disse reglene blir ofte kalt "eksamensreglement". Ifølge Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 76 og 77 kan slike utfyllende regler "være av rent spesialteknisk eller faglig karakter, f.eks. vedrørende bruk av hjelpemidler ved den enkelte eksamen". Hva som anses som fusk kan variere fra eksamen til eksamen, og bestemmelsen får derfor stor praktisk betydning. Det finnes store variasjoner i eksamensformer. Bestemmelsen gir bl.a. hjemmel til å gi regler for hjelpemidler avhengig av vedkommende eksamen. De utfyllende regler kan også regulere spørsmål som antall eksamensdager, antall sensorer og sensurordning. Det kan med andre ord tas hensyn til hva det er behov for i de enkelte fagmiljøer.⁵¹

De utfyllende reglene må ikke innebære inngrep i de rettigheter som studenten har etter eksamensforskriften.⁵² Den generelle eksamensforskriften for utdanningsinstitusjonen, fastsatt etter uhl § 3-9 (7) første punktum, har rang foran de utfyllende reglene. De viktigste og mest inngripende bestemmelsene skal fastsettes av styret, mens for eksempel regler om hjelpemidler til eksamen kan gis av avdelingene selv.⁵³ Ifølge Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) er de utfyllende regler i uhl § 3-9 (7) tredje punktum "forutsetningsvis ikke forskrifter og heller ikke av et slikt innhold eller generell betydning at de bør behandles som forskrifter". Dette har den konsekvens at kravene til kunngjøring av de utfyllende regler ikke er like strenge som for forskrifter gitt med hjemmel i første punktum. Lovproposisjonen sier ikke

---

⁵¹ Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. s. 194.

⁵² Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 77.

⁵³ NOU 1993: 24 s. 92.

noe om kunngjøringen av utfyllende regler, men jeg legger til grunn at disse også skal kunngjøres på passende måte og gjøres kjent for studentene det gjelder før eksamen starter. Den samme begrunnelsen som for forskrifter etter uhl § 3-9 (7) første punktum gjør seg gjeldende.⁵⁴ Dersom studentene ikke kjenner regelverket, kan de heller ikke klandres for å bryte det. På Det juridiske fakultet ved UiO får studentene for eksempel tilsendt hjelpemiddelregelverket i posten en tid før eksamen starter.

4.3.2.2 Eksamensreglementet

Alle utdanningsinstitusjoner utarbeider eksamensreglement med hjemmel i uhl § 3-9 (7) tredje punktum, jf Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54. Ved det nye 5-årige rettstudiet ved UiO, som erstatter 1996-ordningen, gjelder eksamensforskriften ”Forskrift for eksamen i rettstudiet”.⁵⁵ Kapittel 5 gjelder avvikling av eksamen. Ifølge § 5-1 nr. 3 er det ikke tillatt å bringe annet skriftlig eller trykt materiale enn det som er lov etter reglene om hjelpemidler til eksamensbordet ved skriftlig eksamen under tilsyn. Etter § 5-1 nr. 4 skal mobiltelefon være avslått og ikke være tilgjengelig for kandidaten. § 5-2 nr. 12 slår fast at samtaler mellom kandidaten og andre enn eksamensvakten er forbudt. En eventuell samtale med eksamensvakten skal ikke dreie seg om den konkrete eksamensoppgaven. Dette er noen eksempler på hva eksamensreglementet karakteriserer som fusk.

4.3.2.3 Regler om hjelpemidler

Som del av eksamensreglementet utarbeider alle utdanningsinstitusjoner bestemmelser om hva som er tillatte hjelpemidler til eksamen. Ved de fleste institusjoner blir kompetansen til å utferdige regler om hjelpemidler delegert til vedkommende avdeling eller grunnenhet med hjemmel i uhl § 3-9 (7) tredje punktum. Ved UiO er delegasjon av myndighet fastsatt i ”Forskrift om avleggelse av og gjennomføring av studier og eksamener ved Universitetet i

---

⁵⁴ Se kapittel 4.3.1.1.

⁵⁵ Se <http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/> Vedtatt av Fakultetsstyret 16. desember 2003. Hjemmel er ikke nevnt, men jeg antar at den er gitt med hjemmel etter delegasjon fra uhl § 50 nr. 6 i.f., jf dagens § 3-9 (7) tredje punktum. Dette fordi det er vedtatt av fakultetet og gjelder forhold ved eksamen ved dette konkrete fakultetet.

Oslo”⁵⁶ § 8. Ifølge denne bestemmelsen er myndigheten til å vedta regler om hjelpemidler lagt til det enkelte fakultet. Dette eksemplet viser hvordan delegeringen fungerer. Etter denne bestemmelsen har Det juridiske fakultet utferdiget et eget reglement for jusstudiet; ”Regler om hjelpemidler til eksamen i Cand.jur-studiet”⁵⁷. Dette reglementet gjelder alle eksamener i 1996-ordningen og valgfag. Ulike regler gjelder avhengig av om det er skriftlig eller muntlig eksamen. Det har også betydning hvor langt en har kommet i studiet. På profesjonsstudiets fellesdel kan man for eksempel ha med bøker på praktikumsdagene. På valgfag i arbeidsrett kan man ha med Hovedavtalen mellom LO og NHO. Hjelpemidler av faglig interesse som ikke er tillatt i reglementet klassifiseres som ulovlige hjelpemidler. Reglementet er uttømmende og brudd på regelverket regnes som fusk, jf uhl § 4-7 (1) bokstav b) og Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54.

Under jusstudiet har jeg ved flere anledninger hørt om studenter som har misforstått reglene om hjelpemidler til eksamen. Disse reglene er kompliserte og har en rekke ganger blitt kritisert for å være for vanskelig å forstå for studentene. I ett tilfelle hadde en student ikke skjønt at lovkommentaren i en odelstingsproposisjon ikke kunne tas med. Et annet problem kan være at studentene ikke har vært nøye nok med å gå gjennom hjelpemidlene før eksamen startet slik at ulovlige hjelpemidler har ”sneket” seg med de lovlige. Er man ikke nøye nok kan et kladdeark og lignende bli liggende igjen inne i en bok som det er tillatt å ta med. I tilfellene jeg har nevnt oppstår da spørsmålet om skyld. Skyldtes brudd på regelverket et uhell eller er det snakk om forsett eller grov uaktsomhet? Dette vil jeg komme tilbake til senere i avhandlingen.⁵⁸

---

⁵⁶ Se <http://www.lovdata.no/for/sf/uf/tf-19970211-0232-0.html#8> Denne forskriften er fastsatt 11. februar 1997 med hjemmel i uhl § 50, jf dagens § 3-9 (7) første punktum.

⁵⁷ Se <http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/regler-hjelpemidler-eksamen.html>.

⁵⁸ Se kapittel 5 om skyld.

4.3.2.4 Regler om kildebruk

”Forskrift for eksamen i rettstudiet” angir også regler om kildebruk.⁵⁹ Ifølge lovproposisjonen⁶⁰ er det fusk å handle i strid med slike regler. Hva går så disse reglene ut på?

Forskriftens § 5-5 angir materielle krav til besvarelse av hjemmeeksamen til 3.avdeling. Denne bestemmelsen slår fast at oppgaven skal være studentens egen, og at brudd på reglene om kildebruk behandles som en fuskesak. Besvarelsen skal, for å bli godkjent, inneholde fotnoter og annen dokumentasjon dersom andres arbeid blir brukt. Alt skal dokumenteres, inkludert ikke publiserte kilder som samtaler. Videre heter det at fakultetet offentliggjør en veiledning. Denne veiledning er bl.a. lagt ut på Fakultetsbibliotekets hjemmesider under tittelen ”Praktiske råd til skrivende”.⁶¹ Her kan man lese at man skal ha løpende fotnoter med henvisninger til alle kilder man har brukt underveis, litteraturliste med all litteratur man har benyttet seg av, lovhenvisninger, domsregistre og henvisninger til andre rettskildefaktorer man har brukt. Det står også detaljerte måter man kan gjøre dette på. Ved mangel på dokumentasjon og henvisninger kan det foreligge fusk eller forsøk på fusk etter forskriftens § 5-5 nr. 3. Jeg legger etter dette til grunn at reglene om kildebruk er regler om at publikasjon av kilder og materiale som ikke er studentens eget skal henvises til og dokumenteres.

Hjemmeeksamen er en helt ny eksamensform ved juridisk fakultet og ble innført sammen med kvalitetsreformen høsten 2003. Problematikken med kildehenvisninger er særlig aktuelt ved slike eksamener. I Stud. Jur nr. 5. 2005 s. 9 har dekanus ved Det juridiske fakultet skrevet en artikkel om hjemmeeksamen på 3. avdeling.⁶² Her viser han til en undersøkelse blant studentene som var oppe til eksamen våren 2005 med en svarprosent på ca 40 %. Ut i fra denne undersøkelsen går det frem at studentene er bekymret for at andre

---

⁵⁹ Se fotnote 55.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54.

⁶¹ Se <http://www.ub.uio.no/ujur/veiledninger/nettundervisning/>.

⁶² Stud. Jur nr. 5. 2005 s. 9 “Om hjemmeeksamen på 3. avdeling”.

jukser på hjemmeeksamen. Dersom noen gjør det ufortjent bra, bidrar det til en økning av nivået, og gjør det vanskelig for dem som ikke har jukset å oppnå en god karakter. Undersøkelsen viser at mange studenter også er redde for selv å bli tatt i fusk fordi de skulle komme til å misforstå regelverket og derfor bryte det. Det etterlyses derfor en forenkling av hjelpemiddelregelverket. Hjemmeeksamen medfører en ny måte å arbeide på uten overvåkning i motsetning til det studentene tradisjonelt er vant til. Studentene skal løse rettsspørsmål ut i fra den tiden de får til rådighet og dette arbeidet skal være uttrykk for selvstendig og eget arbeid. Dersom regelverket ikke er klart nok kan det være vanskelig for en som skriver en slik oppgave for første gang å vite hvor grensen for lovlig og ulovlig kunnskapsinnhenting går.

Som et svar på kritikken mot hjemmeeksamen uttaler dekanus Johnsen at denne problematikken også melder seg ved masteroppgaver og doktoravhandlinger. Dette er etablerte eksamensformer, og ingen har krevd at disse skal avskaffes av frykt for fusk. Han legger til at karakteren på hjemmeeksamen bare er en av rundt ti karakter. Hvis denne karakteren avviker veldig fra resten av studentens prestasjoner ved de tradisjonelle eksamensformer, så spørres det hvor mye denne enkeltstående karakteren teller. Er karakteren ved hjemmeeksamen betraktelig mye bedre enn de resterende karakterer kan dette skape mistanke om studentens prestasjon. Men et godt resultat kan jo også bare være utslag av at vedkommende student takler denne eksamensformen bedre, da man får litt bedre tid på seg og ikke er i en like presset situasjon som ved en skoleeksamen.

4.4 En kasuistisk fremstilling av "fusk"

I dette kapitlet foretas en gjennomgang av "fusk" ut i fra klagevedtak fra departementet og rettspraksis. Jeg vil forsøke å få frem rettskildebruken til departementet og domstolene, og samtidig gi en fremstilling av ulike typer fusk.

4.4.1 "Klassiske" tilfeller av fusk

I dette avsnittet skal jeg ta for meg de to nevnte avgjørelsene fra Høyesterett, kjennelsen Rt. 1950 s. 1124 og dommen Rt. 1967 s. 644. I kapittel 2 stilte jeg spørsmålsteget ved disse avgjørelsene relevans og vekt. Loven har blitt endret en rekke ganger siden 1950 og 1967.

For eksempel er viktige spørsmål som domstolsprøving i dag avklart og lovregulert. Dette spørsmålet var et av de mest sentrale punktene i Rt. 1967 s. 644. Likevel er avgjørelsene viktige som en illustrasjon på fusk og for å gi en forståelse av dagens rettsstilstand, selv om den rettskildemessige betydningen ikke er stor.

I Rt. 1950 s. 1124 var det spørsmål om relegasjon, dvs utestengning, av student pga feil kildebruk. Vedkommende student skrev hovedfag i engelsk og hadde i forbindelse med dette tatt avskrift av to verker uten å bruke anførselstegn og kildehenvisninger. I det akademiske kollegiums beslutning ble det lagt til grunn at studenten ”i meget stor utstrekning har skrevet direkte av etter de to ovenfor nevnte kilder.⁶³ Bare den ene av disse er medtatt i hovedoppgavens liste over benyttet litteratur”. Kollegiet betraktet dette som fusk i objektiv forstand etter dagjeldende universitetslov⁶⁴ § 39 første ledd og besluttet å utestenge studenten fra universitetet i et år, jf samme paragraf.⁶⁵ Studenten anket⁶⁶ kollegiets beslutning⁶⁷ inn for Høyesterett som i kjennelse enstemmig opphevet relegasjonsbeslutningen. Opphevelsen ble bl.a. begrunnet med at det ikke går frem av beslutningen om studenten i det hele tatt har overtrådt § 39 første ledd og hvilket alternativ i bestemmelsen som i så tilfelle er overtrådt.⁶⁸ Dette ble ansett som en så vesentlig mangel at opphevelse var det rette. Det ble av denne grunn ikke tatt stilling til om studentens handling var fusk eller ikke.

I dag tror jeg at studentens avskrift uten kildehenvisninger hadde blitt betraktet som fusk etter uhl § 4-7 (1) bokstav b). Å skrive direkte av kilder i stor utstrekning uten å henvise til og oppgi kilde, er handlinger som blir slått ned på og rammes av bestemmelsen. Dommen

---

⁶³ Det akademiske kollegium hadde hjemmel til å relegere student jf universitetsloven 9. oktober 1905 nr. 2 § 39.

⁶⁴ Lov 9. oktober 1905 nr. 2.

⁶⁵ § 39 ga hjemmel til å utestenge studenten i mer enn et år i motsetning til dagens lov.

⁶⁶ I dag kan en student bringe vedtak om utestengning inn for prøving i retten uten anke, jf uhl § 4-11.

⁶⁷ Beslutning av 30. mars 1950 med rettelse og endring av 12. mai 1950.

⁶⁸ Opphevelsen ble også begrunnet i at studenten ikke hadde blitt gitt anledning til å forsvare seg etter reglene i § 39.

nevner ikke om det fantes forskrifter med regler om kildebruk, men i dag hadde vedkommende universitet mest sannsynlig hatt slike regler som rammet studentens fusk.

Alternativene i § 39 var overtredelse av de akademiske forskrifter, at studenten har gjort seg skyldig i grov uorden, usømmelig opptreden eller æreløse handlinger. Fusk spesielt ble i denne bestemmelsen ikke nevnt. Jeg antar at fusk kan subsumeres under de fleste alternativene med unntak av ”grov uorden”.

I saken som ble avgjort i Rt. 1967 s. 644 hadde studenten ved flere av de skriftlige oppgavene til eksamen ved annen avdeling av juridisk embetseksamen ved UiO våren 1966 nevnt påfallende mange dommer med korrekte årstall og sidehenvisninger til Norsk Retstidene. Det oppstod mistanke om at studenten hadde hatt medbrakte disposisjoner eller kladder tilgjengelige under eksamen. Det var store avvik i hans kunnskaper ved de skriftlige eksamener i forhold til den muntlige eksamen. Muntlige eksamen viste nemlig at studenten ”hadde usedvanlig dårlige kunnskaper og dårlig hukommelse, også for tall”. Etter bl.a. møte med studenten, der han avslørte at han ikke husket noen dommer på direkte forespørsel, ble det fattet vedtak⁶⁹ om 1 års relegasjon etter dagjeldende universitetslov⁷⁰ § 41. Denne bestemmelsen ga hjemmel for det akademiske kollegium til å relegere student ved ”grovere brudd mot universitetsreglene” og ”atferd som er uverdigg for en akademisk borger” for en viss tid eller for alltid⁷¹. Fusk ble heller ikke i loven av 1955 nevnt spesielt. Fusk ble subsumert under de to alternativene i bestemmelsen. Studenten anket vedtaket inn for Høyesterett med hjemmel i universitetsloven § 43. I motsetning til kjennelsen ovenfor, opprettholdt Høyesterett kollegiets relegasjonsvedtak, med tre mot to stemmer.

---

⁶⁹ Vedtak av 2. desember 1966.

⁷⁰ Lov 9. desember 1955 nr. 3.

⁷¹ Dagens § 4-8 (3) gir kun hjemmel for et års utestengning. Se kapittel 8.3 for kritikk av dette.

Flertallet fant det bevist at studenten hadde fusket i objektiv forstand og overtrådt § 41.⁷² I flertallets begrunnelse ble det lagt til grunn at det i dette relegasjonsvedtaket ikke ble nevnt hvilket alternativ i lovbestemmelsen studenten skulle ha overtrådt. Ifølge retten kunne det ikke by på synderlig tvil at ”fusk ved eksamen må kunne henføres under både første og annet alternativ i lovens § 41”. Dersom fusk er konstatert, er følgelig § 41 overtrådt.

Jeg tror fusk av denne art i dag ville ha blitt subsumert under uhl § 4-7 (1) bokstav b). Å ta med ”jukselapp” på eksamen er bruk av ulovlige hjelpemidler og fusk i objektiv forstand. Studenten har utvist uredelig atferd som det etter min mening er stor grunn til å slå ned på.

4.4.2 Ulovlige hjelpemidler på eksamen i sin alminnelighet

I dom fra Oslo tingrett avsagt 5. september 2003 (TOSLO-2003-4863), finner vi et eksempel på bruk av ulovlige hjelpemidler under eksamen i naturfag på førskolelærerutdanningen. Retten fant det bevist at studenten hadde smuglet inn et kladdeark med nedtegnelser om miljølære med blant annet ordrette sitater fra lærebøkene og en komplett artsliste over dyr og planter. Vedkommende hevdet at hun hadde laget melodi til teksten for å huske den og så begynte å skrive ned alt hun husket på papir da hun satte seg ved eksamensbordet. Studenten ble ikke trodd. Kladden var på 2 1/3 tettskrevne A4-sider. Hun hadde bl.a. skrevet sitater fra flere steder i to lærebøker. Sitatene var ” så spredt og innbyrdes lite i sammenheng at retten ser bort fra muligheten for at A har lært seg akkurat disse setningene utenat, slik at hun uten videre kunne skrive dem ned i kladden”.

I avgjørelsen blir det lagt til grunn at partene i saken er enige om at ”dersom det legges til grunn at A har jukset under eksamen ... var det grunnlag for utestengning i et halvt år og annullering av eksamen”, i samsvar med forutgående klagevedtak av 28. oktober 2002 vedtatt av departementet. Retten foretar etter dette en gjennomgang av bevisene i saken og subsumerer atferden som ”fusk” etter universitets- og høyskoleloven av 1995 §§ 54 nr. 1

---

⁷² Mindretallet stemte for å oppheve relegasjonsvedtaket pga mangler ved sakens opplysning og saksbehandlingen.

bokstav b).⁷³ Å ta med et kladdemark med faglig innhold inn i eksamenslokalet er å ta med et ulovlig hjelpemiddel, og derfor fusk i objektiv forstand. Studenten tapte saken fullstendig. Departementets vedtak ble opprettholdt. Studenten fikk sin eksamen annullert og ble i tillegg utestengt fra høgskolen i 6 måneder, jf universitets- og høyskoleloven av 1995 §§ 54 nr. 1 bokstav b) og 42 nr. 3.⁷⁴ Avgjørelsen er hjemlet direkte i loven og forskrifter er ikke nevnt som del av hjemmelsgrunnlaget.

4.4.3 Regler om kildebruk i sin alminnelighet

Saken jeg har valgt å kalle ”Søre-Sunnmøre-saken”, ble først avgjort i klagesak 200308376, vedtatt 5. januar 2004 av departementet. Studenten var misfornøyd med vedtaket og brakte saken inn for Søre Sunnmøre tingrett i dom av 25. oktober 2004.⁷⁵ Jeg vil ta for meg departementets behandling av saken før jeg går inn på domstolsavgjørelsen.

Saken handlet om avskrift og omskrivninger av setninger det ikke var henvist til. Studenten leverte mappeeksamener i de to fagene litteratur og samfunnsstudier som del av engelsk grunnfag. I to av mappeeksamenene (en i hvert fag) ble det oppdaget at deler av oppgavene inneholdt avskrift uten kildehenvisning. Det ene arbeidet bestod av 50 % avskrift til kilder det ikke var vist til. Omfanget var noe mindre i det andre arbeidet. Kildene var hovedsakelig bøker, andres avhandlinger, forelesers notater, filmer og sider fra internett. I klagesaken mente departementet at omfanget av sitater uten kildehenvisninger var så stort at:

”studenten har ment å presentere andres arbeid som sitt eget.”

Departementet slår fast at dette er nok til at det objektivt sett er tale om fusk etter loven av 1995 § 54 nr. 1 bokstav b), jf dagens uhl § 4-7 (1) bokstav b). Her er vi inne på noe av kjernen i fuskebegrepet. Å presentere andres arbeid som sitt eget innebærer juks og

---

⁷³ Om beviskrav se kapittel 7.

⁷⁴ Dette tilsvarer dagens uhl §§ 4-7 (1) bokstav b) og 4-8 (3).

⁷⁵ Upublisert – sak nr. 04-158 A.

uredelig opptreden. Man vil gi et falskt bilde av egne prestasjoner på bekostning av andre. Hensynet til medstudenter, fremtidig arbeidsgiver og samfunnet tilsier at man slår ned på dette. Studenten fikk sin eksamen annullert og ble utestengt i 4 måneder, jf annulleringsbestemmelsen nevnt ovenfor og loven av 1995 § 42 nr. 3, jf dagens § 4-8 (3) om utestenging.

Da saken ble brakt inn for Søre Sunnmøre tingrett i dom av 25.oktober 2004, krevde studenten ugyldiggjøring av vedtak om annullering og utestengning. Retten fant det bevist at studenten objektivt sett hadde fusket, jf det samme rettsgrunnlaget som i departementets klagevedtak. Retten slår fast at loven gir liten veiledning om begrepet ”fusk” og viser i denne sammenheng til sitatet i Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 54. Her heter det som nevnt at det er fusk å handle i strid med regler om kildebruk. Retten foretar etter dette en grundig gjennomgang av begge mappeeksamenene og konkluderer med at studenten har ”presentert andres arbeid som sitt eget”. Dette er etter rettens mening nok til å konstatere ”fusk” i objektiv forstand etter loven. Når man skriver oppgave skal man alltid oppgi bruk av kilder. Retten nevner ingen konkrete regler om kildebruk utarbeidet av institusjonen. Det virker som retten tolker brudd på regler om kildebruk som fusk inn i loven med støtte i lovproposisjonen. ”Å presentere andres arbeid som sitt eget” er ”fusk” i objektiv forstand etter en ordlydsfortolkning av begrepet. Dette samsvarer med departementets vedtak.

Den neste saken jeg skal behandle er klagesak 200406953 (heretter ”Direkte avskriftssaken”) vedtatt 1. februar 2005 av departementet. I denne saken leverte studenten en eksamensbesvarelse med ca. fire siders direkte avskrift av en annens oppgave uten å oppgi denne som referanse. I sitt vedtak uttaler departementet følgende om begrepet ”fusk”:

”Begrepet er ikke definert i loven. I denne sammenheng vil en naturlig ordlydsfortolkning tilsi at det foreligger fusk når man i en eksamenssituasjon benytter seg av kilder man ikke oppgir som referanse”.

Å levere inn en eksamensbesvarelse med ca. fire sider direkte avskrift av en annens besvarelse uten å oppgi denne som referanse er etter dette å anse som fusk i lovens forstand. Viktig å merke seg i denne sak er at departementet tilkjennegir at ”selv om eksamen i stor grad er en prøvelse i dokumentasjon og faktainnsamling, er direkte avskrift av en annens tekst, ikke tilstrekkelig dokumentasjon på kunnskaper og selvstendig arbeid i et fag. Når avhandlingen i tillegg ikke oppgis som kilde i oppgaven, finner departementet det åpenbart at det her objektivt sett foreligger fusk”.

Å presentere andres arbeid som sitt eget uten å oppgi referanse er et klassisk tilfelle av fusk og innebærer brudd på regler om kildebruk. Forskrifter er heller ikke nevnt i dette klagevedtaket. Departementet tolker her det at studenter skal oppgi sine kilder direkte inn i selve fuskebegrepet ved en ordlydsfortolkning. Dette er helt i tråd med departementet og rettens behandling i ”Søre Sunnmøre-saken” ovenfor. Departementet opprettholdt vedtaket fra underinstansen og studenten fikk sin eksamen annullert etter universitets- og høyskoleloven av 1995 § 54 nr. 1 bokstav b), som tilsvarer dagens § 4-7 (1) bokstav b).

4.4.4 Særskilt om bruk av internett

Klagesak 200306241 (”Hjemmeeksamen-saken”) vedtatt 18. november 2003 av departementet, omhandlet hjemmeeksamen med manglende henvisninger levert inn ved Høgskolen i Telemark. Studenten hadde brukt en rekke formuleringer hentet fra internett som det ikke var henvist til i den løpende tekst eller i litteraturlisten. Dette var en såkalt ”klipp og lim-sak”. Studenten innrømmet å ha hentet stoff fra internett uten å oppgi kilde og uten å la det fremgå at setningene var sitater. I sin klage hevdet vedkommende bl.a. at den uriktige kildebruken skyldtes uryddig bruk av internett. Studenten hevdet også at bare en uvesentlig del av oppgaven var kopiert uten kildehenvisning, og at det derfor ikke forelå ”fusk” i lovens forstand. Studenten fikk ikke medhold. Departementet opprettholdt klagenemndas vedtak om å annullere eksamen etter universitets- og høyskoleloven av 1995 § 54 nr. 1 bokstav b), jf dagens § 4-7 (1) bokstav b).

I denne saken var spørsmålet om objektiv fusk nært knyttet til skyldspørsmålet. Departementet synes i denne saken å mene at dersom det foreligger fusk i subjektiv

forstand, foreligger også fusk i objektiv forstand. Vi skal i det i det følgende kun befatte oss med de objektive forhold.⁷⁶ Departementet ser omfanget av sitater uten kildehenvisninger i forhold til totalmengden av ord i oppgaven. 115 av omtrent 3000 ord manglet kildehenvisninger. Sitater uten kildehenvisninger forekom ni steder i oppgaven og disse var heller ikke oppgitt i litteraturlisten. Departementet konkluderte med at det forelå fusk etter universitets- og høyskoleloven. Heller ikke i denne sak nevnes forskrifter. Da de fleste utdanningsinstitusjoner utarbeider regler om kildebruk⁷⁷, regner jeg likevel med at reglene om kildebruk er gitt, men at selve hjemmelen for annullering er uhl § 4-7 (1) bokstav b). Studentens opptreden blir subsumert under bestemmelsen etter en ordlydsfortolkning.

Den neste saken jeg skal behandle er ”MSN-saken”. Denne saken ble først avgjort i klagesak 200309741 vedtatt 19. januar 2004 av departementet. Studenten var misfornøyd med avgjørelsen og brakte saken inn for Oslo tingrett. Dom ble avsagt 4. februar 2005.⁷⁸ Jeg skal ta for meg departementets behandling av saken før jeg går inn på tingrettens avgjørelse.

I saken var det mistanke om at en student ved HiO hadde fått hjelp av en medstudent under avholdelsen av eksamen. Studenten innrømmet å ha kommunisert gjennom chatteprogrammet Windows Messenger (MSN), men det ble i tillegg tatt mistanke om at studenten gjennom å ”chatte” med sin medstudent på MSN, skulle ha gitt denne sitt brukernavn og passord til sin oppgavebesvarelse på filserveren som ble brukt. Medstudenten skulle så ha logget seg inn på vedkommendes filserver og utført eksamen for henne. Dette ble aldri bevist, men det forelå et sterkt indisium blant annet basert på observasjoner fra medstudenter og spor i datasystemet.

---

⁷⁶ Om skyld se kapittel 5.4.2.

⁷⁷ Se kapittel 4.3.1.

⁷⁸ Upublisert – sak nr. 04-011678TVI-OTIR/07.

Departementet slår i klagevedtaket raskt fast at lovens ordlyd ikke gir noen veiledning i tolkingen av begrepet ”fusk”.⁷⁹ Man er derimot henvist til ”en generell ordlydsfortolkning, forarbeider og eventuelt rettspraksis og reelle hensyn.” Her gir departementet sitt syn på hva som er de viktigste rettskildefaktorene på området. Forskrifter nevnes ikke i denne sammenheng, men er fortsatt en sentral del av lovverket når det gjelder fusk.

Departementet uttaler i klagevedtaket følgende om forståelsen av ”fusk”:

”Et grunnleggende hensyn ved avholdelsen av individuelle eksamener og prøver og som også er viktig ved tolkingen av begrepene ”fusk/forsøk på fusk”, er at den enkelte kandidat skal testes på grunnlag av sine egne prestasjoner, uten hjelp av andre”.

Departementet mener dette er et grunnleggende hensyn og utgangspunkt ved avleggelsen av eksamener. Dette bidrar til en klargjøring av begrepet ”fusk”. Studenten skal testes i hva han eller hun kan uten å få hjelp av andre. Å få hjelp av andre innebærer manglende selvstendighet i arbeidet. Studentens egne kunnskaper kommer ikke tilstrekkelig frem og blir vanskelige å måle. Departementet trekker frem at dette er presisert i forskrift om eksamen ved HiO⁸⁰ § 15 nr. 5: ”det er ikke tillatt å gjøre nytte av mobiltelefon eller andre kommunikasjonsmidler under eksamen og heller ikke bringe disse med til anvist plass.” Forskriften fungerer her som en utfylling av hva som menes med ”fusk”. Her ser vi et eksempel på forskrifters betydning. Jeg antar at denne forskriften er gitt med hjemmel i forskrifthjemmelens første punktum, da den gjelder for hele høyskolen.⁸¹

Det ble fattet vedtak om annullering og utestengning fra høyskolen i 6 måneder jf. universitets- og høyskoleloven av 1995 §§ 54 nr.1 bokstav b) og 42 nr. 3, jf. dagens §§ 4-7

---

⁷⁹ Foreløpig skal jeg konsentrere meg om departementets tolking av ”fusk”. Når det gjelder skyld og bevis i denne saken skal det drøftes nedenfor i kapittel 5.4.4. og kapittel 7.

⁸⁰ Opphevet – vedtakelsesdato er ikke nevnt, men det er kommet ny forskrift 1. august 2005 med hjemmel i den nye loven. Jeg antar at forskriften i saken er gjeldende forskrift før denne. Se kapittel 4.3.1.1.

⁸¹ Se kapittel 4.3.1.

(1) bokstav b) og 4-8 (3). Det avgjørende for departementet synes å være tolkingen av forskriften og hensynet bak avholdelsen av individuelle eksamener. Det å kommunisere med andre under eksamen uansett hva man kommuniserer om er fusk i lovens og forskriftens forstand. I tillegg forelå et sterkt indisium om at studenten hadde fått hjelp av andre under avholdelsen av eksamen, og dette ble tillagt vekt til tross for at det ikke ble bevist.

Da saken var til behandling i Oslo tingrett, opprettholdt retten departementets vedtak. I sin begrunnelse bemerker retten at chatte-programmet Windows Messenger faller innenfor eksamensforskriftens ordlyd, jf loven. Å benytte et slikt chatteprogram er bruk av ”andre kommunikasjonsmidler under eksamen”, som er forbudt etter forskriftens § 15 nr. 5. Det ble også vist til det nevnte sitat i Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54 om ulovlige hjelpemidler hvor det blant annet heter at ”hvorvidt studenten i løpet av eksamen får bruk for de ulovlige hjelpemidlene eller ikke, er ikke avgjørende for om handlingen skal anses som fullbyrdet fusk”.⁸² I forbindelse med dette sitat legger retten til grunn at ”alene det å åpne et chatteprogram vil altså objektivt sett representere en fullbyrdet overtredelse av eksamensforskriftene”. Det spiller ikke noen rolle etter rettens syn om man i det hele tatt kommuniserer med noen. Som en oppsummering var de avgjørende rettskildefaktorene for retten lov, forskrift og forarbeider.

Internett åpner for nye muligheter for fusk. Det er et økende problem at studenter benytter seg av kilder de har funnet på internett og presenterer andres arbeid som sitt eget. Både studenter og læresteder verden over publiserer oppgaver og annet arbeid på internett slik at det blir enkelt tilgjengelig for andre. Fristelsen kan bli stor hvis man sliter med en innlevering og får tilgang på relevante kilder på internett. Tilgang på lokalt nettverk ved et studenthjem eller på en utdanningsinstitusjon kan også gi muligheter. Som et eksempel kan nevnes en person som er nettverksansvarlig ved et studenthjem, og som hacker seg inn på serverne til studenter i bygget. Her kopierer han oppgaver og materiale han finner

---

⁸² Om grensen mellom forsøk og fullbyrdelse se kapittel 6.

interessant. Det er svært alvorlig at en tillitsvalgt begår slike handlinger. Dersom slike handlinger ikke oppdages får studenten uberettiget gode karakterer og det er i tillegg svært illojalt overfor medstudenter.

Enkelte utdanningsinstitusjoner benytter seg av programmer som sammenligner tekster for å avsløre fusk. Universitet i Bergen(UiB) har et dataprogram som heter ”Ephorus”.⁸³ Programmet sammenligner tekster med websider på internett. Programmet avslører visstnok 80 % av de tilfeller der fusk forekommer, noe som er 10 % bedre enn lærerne. UiO benytter seg ikke av slike programmer, men jeg regner med at det kommer til å bli vanlig ved de fleste institusjoner i fremtiden. Fusk knyttet til bruk av internett blir neppe mindre aktuelt fremover.

4.4.5 Fusk etter endelig levering av eksamensoppgave

Fusk kan også forekomme etter endelig levering av eksamensoppgave. I Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 70 heter det:

”Som fusk regnes også manipulering med eksamensbesvarelsen etter at denne er levert.”

En god illustrasjon på fusk av denne kategori er RG 1994 s. 823. Studenten i denne sak ble tatt i fusk ved eksamen i fysikk ved det matematisk-naturvitenskapelige fakultet ved UiO. Det ble antatt at vedkommende student endret sin svake besvarelse etter sensuren, med henblikk på å bruke denne i klagesak over karakterfastsettelsen. Dårlige sikkerhetsrutiner gjorde at studenten fikk tilgang til lokalet der besvarelsene ble oppbevart og det ble lagt til grunn at studenten byttet ut sin opprinnelige oppgave med en som var skrevet etter at han hadde sett fasiten. Fasiten for eksamen ble nemlig offentliggjort rett etter eksamen. Da vedkommende student fant ut at han ikke hadde bestått, skal han ha byttet om besvarelsene. Under behandlingen av klagen oppstod det mistanke om fusk da studentens besvarelse var nesten helt identisk med fasiten.

---

⁸³ Fra artikkelen ”Umulig å jukse” av 5.10.04. Hentet fra UiB sin nettside.

Retten fant det bevist⁸⁴ at studenten hadde forfalsket sin eksamensoppgave og at en slik opptreden falt inn under ordlyden i daværende universitetslov⁸⁵ § 56 første ledd nr. 2, ”fusket eller forsøkt å fuske m.m.”. Begrunnelsen for denne subsumeringen er ikke uttrykkelig nevnt. Det følger likevel naturlig av en ordlydsfortolkning at en forfalskning er juks og bedrag og at slike handlinger rammes av bestemmelsens formål. Studenten ble utestengt fra universitet i et år. Hjemmelsgrunnlaget var daværende universitetslov § 47 som ga hjemmel for utestengning, med grunnlag i § 56 1.ledd nr. 2 som ga hjemmel for annullering.⁸⁶

Jeg tviler på at denne type fusk er særlig vanlig. Det skal meget til for å få adgang til innleverte eksamensbesvarelser. Jeg antar at de fleste institusjoner har gode rutiner og god sikkerhet i sin oppbevaring. Med unntak av den nevnte sak, må man nesten være tillitsperson, få hjelp av en slik person eller lignende for å få adgang til eksamensbesvarelsene.

4.4.6 Avsluttende bemerkninger

Felles for klagevedtakene og dommene er i hovedsak at studentene har presentert andres arbeid som sitt eget, benyttet ulovlige hjelpemidler eller benyttet kilder som de ikke har oppgitt som referanse. Dette er fusk i objektiv forstand, uavhengig av om skyldkravet er oppfylt eller ikke. Det er også fusk når man får hjelp av andre i en eksamenssituasjon der individuelle kunnskaper skal testes, eller forfalsker eksamensoppgaver etter levering.

Eksamen er en prøve i hva studenten har oppnådd av kunnskap. Fusk gir et galt bilde av studentens kunnskap, samtidig som det er uredelig i forhold til medstudenter, utdanningsinstitusjonen og fremtidig arbeidsgiver. Dersom studenten på en eller annen måte fusker, får han eller hun et fortrinn som medstudentene ikke har. Studenten oppnår en

---

⁸⁴ Om bevis, se kapittel 7.

⁸⁵ Lov om universiteter og vitenskapelige høyskoler 16. juni 1989 nr. 77.

⁸⁶ § 56 første ledd nr. 2 tilsvarende i hovedsak dagens uhl § 4-7 (1) bokstav b). § 47 tilsvarende i hovedsak dagens uhl § 4-8 (3).

urettmessig vinning ved å fuske. Fusk kan også skade omdømmet til utdanningsinstitusjonen. Offentliggjøring av fusk ved en institusjon kan gi inntrykk av at kontrollrutinene ikke er gode nok og at man ikke kan stole på studenter uteksaminert fra vedkommende institusjon. Å oppnå gode resultater ved uredelig opptreden er også et tillitsbrudd overfor fremtidig arbeidsgiver ved at en eventuell ansettelse skjer på feil premisser. Studenten har ikke de kunnskapene vedkommende gir uttrykk for, noe som i enkelte yrkesgrupper kan være direkte farlig og skape risiko. For eksempel kan en lege som har fusket seg til gode resultater være en alvorlig fare for pasientenes liv og helse.

Når utdanningsinstitusjonene, departementet og domstolene står overfor en sak der det er mistanke om fusk, foretar de en konkret vurdering av den enkelte sak ut fra gjeldende regelverk. Pga liten veiledning i regelverket blir skjønn viktig. Bruk av forskrifter kommer ikke frem i de fleste av de nevnte avgjørelsene. Bare i ”MSN-saken” var forskriftene et viktig grunnlag i både departementets klagevedtak og i domstolen. Det kan være at forskrifter slår fast hva som er fusk, men at det endelige vedtaket om annullering og utestengning må være hjemlet i selve loven. Særlig er utestengning inngripende overfor studenten. Legalitetsprinsippet tilsier derfor at vedtaket må være hjemlet i lov. Det virker som departementet og retten i mange tilfeller subsumerer atferd som ”fusk” etter uhl § 4-7 (1) bokstav b) etter en ordlydsfortolkning, og at det sjelden byr på tvil om hva som er fusk i objektiv forstand.

Det er også verdt å merke seg at departementet foretar en grundigere analyse av begrepet ”fusk” i sine klagevedtak, enn det domstolene gjør i sine avgjørelser. Domstolene konsentrerer seg i hovedsak om en gjennomgang av bevisene i saken. En grunn til dette er trolig at de fleste studenter klager bevisbedømmelsen og forvaltningens saksbehandling inn for retten. Partene er stort sett enige om lovanvendelsen.

For øvrig kan man lese ut av uhl § 4-7 (1) bokstav b) og de nevnte lovproposisjonene⁸⁷, på hvilket tidspunkt man kan bli tatt i fusk i forbindelse med eksamen. Det blir slått ned på fusk som har blitt foretatt under avleggelsen av eksamen, forut for sensur av vedkommende eksamen, etter levering eller dersom en student ”handler i strid med eksamensreglementet eller regler om kildebruk”. Annullering av eksamen er reaksjon mot fusk i eksamenssituasjonen i videste forstand. At dette også gjelder reaksjonen utestengning, følger av uhl § 4-8 (3) første punktum, som gir hjemmel for utestengning dersom studenten har opptrådt slik som beskrevet i § 4-7 (1) bokstav b).

4.5 Medvirkning

Under behandlingen av lov om universiteter og høyskoler 12. mai 1995 nr. 22, ble det fremmet forslag om at det også skulle sanksjoneres mot medvirker. Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 68 inkluderte medvirker i forslagets § 42 nr. 4 om utestengning og fratakelse av retten til å gå opp til eksamen. Medvirkningstillegget forsvant imidlertid under stortingskomiteens behandling av saken uten at dette ble begrunnet.⁸⁸ Dagens uhl § 4-7 (1) bokstav b) om annullering og uhl § 4-8 (3) om utestengning, inneholder ikke noe medvirkningstillegg. I strafferettslig forstand er medvirkning strengt tatt bare straffbart dersom det særskilt er nevnt i lovteksten. Er medvirkning ikke nevnt, vil bare den som omfattes av gjerningsbeskrivelsen rammes. Medvirkning kan også tolkes inn i lovteksten dersom det er naturlige holdepunkter for at slik opptreden skal inkluderes.⁸⁹

Etter universitets- og høyskoleloven er følgen av manglende medvirkningstillegg at utdanningsinstitusjonen står uten sanksjoner mot den som har gitt ulovlig hjelp i en eller annen form. Det er kun den som har mottatt hjelp det kan sanksjoneres mot.⁹⁰ Dette stemmer godt med den omtalte ”MSN-saken”. Selv om det ble lagt til grunn at studenten hadde fått hjelp av andre under eksamen, ble det ikke reist sak mot medhjelperen. Dette på

---

⁸⁷ Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 70 og Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54.

⁸⁸ Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. s. 159.

⁸⁹ Eskeland, Ståle. *Strafferett*. s. 189 og 198.

⁹⁰ Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. s. 159.

tross av at hans identitet var kjent, og på tross av at det ble funnet bevist at han hadde hjulpet studenten. Begrunnelsen for at medvirkning ikke rammes kan være at annullering og særlig utestengning er inngripende reaksjoner. Dette, sammen med det faktum at Stortingets strøk medvirkningstillegget fra sitt forslag til lov, taler for en snever tolkning av bestemmelsene.⁹¹

---

⁹¹ Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. s. 159.

5 Fusk i subjektiv forstand

5.1 Innledning

Det er ikke fusk dersom det ikke kan bevises noen grad av subjektiv skyld. Dersom man har funnet at det foreligger fusk i objektiv forstand må man undersøke om de subjektive vilkårene er oppfylt. Begrepet skyld innebærer at det er grunn til å bebreide eller klandre den som har fusket for å ha handlet slik vedkommende har gjort.

5.2 Skyldkravet

Ifølge uhl § 4-7 (1) bokstav b) er skyldkravet ved fusk *forsett* eller *grov uaktsomhet*. Dette tilsvarer kravet i § 54 nr. 1 bokstav b) i universitets- og høyskoleloven av 1995. Loven av 1995 ble endret i 2002.⁹² Da dommer og saker fra departementet etter endringen best illustrerer kravet om skyld, vil kun disse sakene bli benyttet i behandlingen nedenfor.

Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54 sier noe om bakgrunnen for kravet om forsett eller grov uaktsomhet. Før lovendring i 2002⁹³, sa ikke dagjeldende lov⁹⁴ klart hvilken grad av skyld som måtte foreligge for at fusk skulle kunne sanksjoneres med annullering og utestengning. I sin klagebehandling opererte departementet imidlertid med både forsett og grov uaktsomhet som skyldkrav.

Forsett anses som en grovere skyldform enn uaktsomhet. Straffeloven⁹⁵ gir ingen definisjon av ”forsett” eller ”uaktsomhet”. Det står heller ikke skrevet noe om forsett i de

---

⁹² Endringslov 2002 nr. 62.

⁹³ Endringslov 2002 nr. 62.

⁹⁴ Lov om universiteter og høyskoler 12. mai 1995 nr. 22.

⁹⁵ Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) 22. mai 1902 nr. 10.

lovforberedende dokumentene til universitets- og høyskoleloven. I ”Retningslinjer ved behandling av fusk/forsøk på fusk til eksamen”⁹⁶ ved UiO blir det lagt til grunn at forsett kan karakteriseres som fusk med viten og vilje. Dette er snevrere enn gjeldende rett i strafferetten. I strafferetten kan forsett også forekomme selv om gjerningspersonen ikke positivt ønsker å handle i strid med straffebudet. For eksempel foreligger forsett dersom gjerningspersonen ikke ønsket å bryte straffebudet, men holdt det for sannsynlig at det ville skje dersom han gjennomførte sin handling.⁹⁷ Det kan virke merkelig at forsett tolkes snevrere for fusk enn for straff, da straff av de fleste anses mer alvorlig. Begrunnelsen for det snevre forsettsbegrepet er likevel trolig at annullering og utestengning anses som inngripende reaksjoner, og at terskelen for å konstatere forsett derfor blir høy. I de fleste saker om fusk nøyer imidlertid utdanningsinstitusjonen seg med å konstatere grov uaktsomhet, da dette er tilstrekkelig for en overtredelse av loven, og begir seg ikke inn på en inngående analyse av forsett. Jeg antar at forsett bare blir konstatert i de klare tilfellene der studenten nettopp har fusket med viten og vilje.

Grov uaktsomhet er den mest alvorlige uaktsomhetsgraden. For at kravet om grov uaktsomhet skal være oppfylt må det ”foreligge en kvalifisert klanderverdig opptreden som gir grunn til sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”.⁹⁸ Dette er helt i tråd med den strafferettslige betydning av ”grov uaktsomhet”. I Rt. 1970 s. 1235 tolket Høyesterett for første gang ”grov uaktsomhet” på denne måten.⁹⁹ Departementet følger Høyesteretts tolking av strafferettslig ”grov uaktsomhet” i sin forståelse av begrepet.

Avgjørende for at departementet mente at det også skal slås ned på grov uaktsomhet var først og fremst lovbestemmelsens (§ 4-7) effektivitet. Lovbestemmelsen ville vanskelig kunne oppfylle sin hensikt på en effektiv måte dersom kun forsettlig overtredelse skulle føre til annullering og utestengning. Et krav om kun forsett ville ha medført store

---

⁹⁶ Se fotnote 46.

⁹⁷ Eskeland, Ståle. *Strafferett*. s. 261-269.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54.

⁹⁹ Eskeland, Ståle. *Strafferett*. s. 280.

bevisproblemer. Dessuten tilsier både allmennprevensjon og individualprevensjon at grov uaktsomhet skal være tilstrekkelig for å omfattes av bestemmelsen.¹⁰⁰

5.3 Nærmere om aktsomhetsnormen

I Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54 og 55 finner vi følgende aktsomhetsnorm som blir lagt til grunn ved vurderingen av om grov uaktsomhet foreligger:

”I eksamens- og prøvesituasjoner stilles det høye aktsomhetskrav til studentene, og den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk før eksamen.”

Denne normen blir videre utdypet i Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 40:

”Den generelle utviklingen i teknologisk kildemateriale, stiller krav til at studentene utøver aktsomhet i sin bruk av ulike kilder. Departementet vil her understreke viktigheten av at universiteter og høyskoler veileder sine studenter i riktig bruk av kilder.”

Lovproposisjonene fremsetter her en aktsomhetsnorm som innebærer en plikt for studenten til å sette seg inn i regelverket før eksamen og en plikt for utdanningsinstitusjonen til å informere om regelverket. Dersom utdanningsinstitusjonen har sviktet sitt informasjonsansvar, skal det mye til for å regne studentens forhold som i det minste grovt uaktsomt. I ”Retningslinjer ved behandling av fusk/forsøk på fusk til eksamen”¹⁰¹ ved UiO blir det slått fast at det skal mye til for at uvitenhet kan være unnskyldelig. Hovedregelen er at ”universitetet har plikt til å informere og studenten har plikt til å vite”. Universitet har ansvar for å gi klar og lett tilgjengelig informasjon om regelverket, og studentene har plikt til å sette seg inn i dette før eksamen. I det følgende vil dette bli omtalt som aktsomhetsnormen.

---

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54.

¹⁰¹ Se fotnote 46.

5.4 Skyldkravet i lys av rettspraksis og forvaltningspraksis

5.4.1 "Søre Sunnmøre-saken"

I den foran omtalte dommen fra Søre Sunnmøre tingrett kommer aktsomhetsnormen veldig klart frem.¹⁰² Retten slår fast at:

"dersom det ikke er gitt grundig informasjon i korrekt kildebruk, skal det noe mer til for å kunne hevde at en student har opptrådt grovt uaktsomt".

I tillegg er det viktig at konsekvensene ved fusk blir oppgitt. Utdanningsinstitusjonene skal informere om reaksjoner på fusk m.v. Etter å ha konstatert dette foretar retten en detaljert gjennomgåelse av utdanningsinstitusjonens informasjon og veiledning på vedkommende students studie. Det blir konstatert at informasjonsrutinene er gode nok. Studenten ble ved flere anledninger gjort oppmerksom på reglene og måten det ble gjort på ble funnet tilfredsstillende. Studenten fikk informasjon løpende gjennom studiet både personlig og elektronisk. Konklusjonen i dommen ble at "Enhver alminnelig orientert student ville ha hatt anledning til å kunne skaffe seg kunnskap om reglene". Retten stadfester departementets annulleringsvedtak av 5. januar 2004 på det grunnlag at studenten hadde fått tilstrekkelig informasjon og at vedkommende hadde handlet grovt uaktsomt.

5.4.2 "Hjemmeeksamen-saken"

"Hjemmeeksamen-saken", som er et klagevedtak fra departementet, er også en god illustrasjon på aktsomhetsnormen.¹⁰³ I tillegg blir også grensen mellom simpel og grov uaktsomhet forsøkt trukket. Saken omhandler, som nevnt i kapittel 4.4.4, en hjemmeeksamen med manglende henvisninger hentet fra internett.

Den gjeldende aktsomhetsnormen med universitetets plikt til å informere og studentens plikt til å vite ble lagt til grunn. Viktig i drøftelsen av skyldspørsmålet var

---

¹⁰² Dom - 2004-10-25. Se kapittel 4.4.3.

¹⁰³ Klagesak 200306241.

utdanningsinstitusjonens veiledning i kildebruk og konsekvensene av overtredelse. Faglærer hadde i dette tilfellet gitt en meget grundig veiledning. Det var ikke noe å si på informasjonen som var gitt og måten den ble formidlet. Studenten hadde ikke holdt seg innenfor den aktsomhet som kreves.

Videre fant departementet at det ikke er avgjørende for skyldkravet at en vesentlig del av oppgaven er plagiert. ”Det vesentlige må være at omfanget av sitater uten kildeangivelse er så stort at det kan sies at det foreligger grovt uaktsomt brudd på reglene om riktig kildebruk, og ikke bare noen unnskyldelige tilfeller av slurv”.

Her blir grensen mellom simpel og grov uaktsomhet forsøkt trukket. Skyldes enkelte tilfeller av manglende henvisninger kun slurv, er det ikke tale om grov uaktsomhet. Forekommer slike mangler i større utstrekning nærmer det seg grov uaktsomhet. I denne saken forekom sitater uten kildehenvisninger minst ni steder i oppgaven og omfattet omtrent 115 av 3000 ord. Kildene var heller ikke oppgitt i litteraturlisten. Departementet mener at dette tyder på at det ikke dreier seg om en forglemmelse, men grov uaktsomhet og fusk.

Departementet konkluderte med grov uaktsomhet på bakgrunn av at studenten ikke hadde opptrådt i henhold til gjeldende aktsomhetsnorm og omfanget av plagiat var så stort at det ikke dreide seg om forglemmelse og slurv.

5.4.3 ”Direkte avskriftssaken”

Også i departementets klagevedtak, ”Direkte avskriftssaken”, ble det konstatert at studenten hadde fått god nok veiledning om reglene om kildebruk.¹⁰⁴ Som følge av dette ble studenten vurdert etter den gjeldende aktsomhetsnorm. Departementet uttaler at denne normen er ”en relativt streng aktsomhetsnorm.” Dette stemmer godt med at det er tale om en aktsomhetsnorm for å konstatere grov uaktsomhet. Studenten hevdet at han hadde mottatt en e-post der veilederen hadde akseptert en manglende referanseliste pga problemer

---

¹⁰⁴ Klagesak 200406953. Se kapittel 4.4.3.

underveis. Etter departementets vurdering er denne forståelsen i ”beste fall grovt uaktsom”. Studenten hadde hatt dataproblemer og veilederen skrev at studenten i ”denne omgang” kunne se bort i fra kravet om kilde spesifisering. Departementet mener at dette ikke kan leses som at studenten helt kunne se bort i fra reglene om kildebruk. Det ble konkludert med at studenten hadde opptrådt grovt uaktsomt, jf universitets- og høyskoleloven av 1995 § 54 nr. 1 bokstav b), jf dagens § 4-7 (1) bokstav b). Studenten hadde ikke vært så aktsom som han burde ha vært. Det som er underliggende i denne sak, er at departementet nok mener at studenten handlet med forsett, jf i ”beste fall grovt uaktsom.” Da grov uaktsomhet er nok for å konstatere overtredelse, nøyer departementet seg imidlertid med å påberope denne mildere skyldgraden.

5.4.4 ”MSN-saken”

I min behandling av denne saken vil jeg først ta for meg departementets klagevedtak.¹⁰⁵ Deretter vil jeg gå inn på rettsavgjørelsen.¹⁰⁶

I klagevedtaket fastslår departementet at gjeldende skyldkrav er forsett eller grov uaktsomhet, jf universitets- og høyskoleloven § 54 nr. 1 bokstav b), jf dagens § 4-7 (1) bokstav b). Departementet viser videre til det høye aktsomhetskravet på området og påpeker at den enkelte student har en plikt til å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler til eksamen. Her viser de til gjeldende aktsomhetsnorm med universitetets plikt til å informere og studentens plikt til å vite. Dette er helt i tråd med de andre sakene på området. Når det gjelder regler om lovlige hjelpemidler til eksamen viser departementet til eksamensreglementet ved den enkelte institusjon, jf ovenfor om forskrifter.

Departementet konkluderer med at studenten forsettlig har overtrådt regelen om fusk. De begrunner dette med at hun ”burde ha forstått” at kommunikasjon med andre under en individuell test av den enkeltes kunnskaper strider mot formålet med slike individuelle tester. Departementet uttaler at studenten har handlet ”kvalifisert klandreverdig”. Det

---

¹⁰⁵ Klagesak 200309741. Se kapittel 4.4.4.

¹⁰⁶ Dom – 2005-02-04. Se kapittel 4.4.4.

departementet egentlig konkluderer med her ut i fra språkbruken, er grov uaktsomhet. De går ikke inn i en nærmere drøftelse av forsett. Igjen tror jeg dette er fordi forsett og grov uaktsomhet er likestilte skyldformer i universitets- og høyskoleloven § 4-7 (1) bokstav b). Det er lettere å bevise grov uaktsomhet enn det er å bevise forsett.

Da saken var oppe i Oslo tingrett i dom av 4. februar 2005, konkluderte også retten med forsett. Retten legger til grunn at studenten visste at det ikke var lov å bruke programmet under eksamen og det at hun åpnet programmet er nok til å konstatere forsett. Retten uttaler til slutt at: "Selv om Messenger-programmet dermed var lett tilgjengelig, må det kunne kreves av studenter på høyskole-nivå at de motstår fristelsen til å fuske."

5.5 Oppsummering av fusk i subjektiv forstand

Som hovedregel kan det legges til grunn at departementet og domstolene nøyer seg med å konstatere grov uaktsomhet, da forsett og grov uaktsomhet er likestilt etter loven. Grov uaktsomhet innebærer at vedkommende student har opptrådt "kvalifisert klanderverdig". Den høye aktsomhetsnormen som blir lagt til grunn innebærer en plikt for utdanningsinstitusjonen til å informere og en plikt for studenten til å sette seg inne i regelverket før eksamen.

6 Grensen mellom forsøk og fullbyrdelse

6.1 Innledning

Uhl § 4-7 (1) bokstav b), jf § 4-8 (3) retter sanksjoner mot den som ”har forsøkt å fuske eller forsettlig eller grovt uaktsomt har fusket”. Loven rammer både forsøk og fullbyrdet handling. Spørsmålet i dette kapitlet er; hvor går grensen mellom forsøk og fullbyrdelse? Dette angår fusk i både objektiv og subjektiv forstand. Da den subjektive side her byr på flest tolkningsproblemer, velger jeg å behandle denne siden før den objektive.

6.2 Den subjektive side

I Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54 heter det:

”Dersom det kun foreligger forsøk på fusk, vil det imidlertid stilles krav om et fullbyrdelsesforsett for at handlingen skal kunne føre til annullering av eksamen og utestengning. For studenten vil det derfor kunne være av avgjørende betydning hvor grensen mellom forsøk og fullbyrdet handling trekkes.”

Lovproposisjonen stiller her et krav om fullbyrdelsesforsett dersom forsøk på fusk skal kunne føre til annullering eller utestengning. Dersom handlingen anses fullbyrdet, er grov uaktsomhet et tilstrekkelig skyldkrav, sidestilt med forsett.

Ifølge straffeloven § 49 foreligger straffbart forsøk når det er foretatt en handling ”hvorved dens Udførelse tilsigtedes paabegyndt”. Andenæs har uttrykt grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk slik ”Gjerningsmannens opptreden må vise at nå er forberedelsen og overveielsen tid forbi, nå skrider han til verket.”¹⁰⁷ Det foreligger fullbyrdelsesforsett når gjerningspersonen bestemmer seg for å handle, og har tatt det

---

¹⁰⁷ Andenæs, Johs ved Matningsdal og Rieber-Mohn. *Alminnelig strafferett*. 5. utg. Oslo 2004 s. 347.

standpunkt at han vil fullbyrde handlingen.¹⁰⁸ At gjerningspersonen blir avbrutt, har ingen konsekvens så lenge han har bestemt seg for å gjennomføre og har tatt skritt som viser dette.

Lovproposisjonen nevner ikke spesifikt hva som ligger i fullbyrdelsesforsett. Kan det samme fullbyrdelsesforsett som i strafferetten legges til grunn?

Ot.prp. nr. 40 (2001-2002) s. 54 nevner videre:

”Departementet legger til grunn at det er å anse som fusk når en student har ulovlige hjelpemidler tilgjengelige under eksamen eller på andre måter handler i strid med eksamensreglementet eller regler om kildebruk. Hvorvidt studenten i løpet av eksamen får bruk for de ulovlige hjelpemidlene eller ikke, er ikke avgjørende for om handlingen skal anses som fullbyrdet fusk. Forsøk på fusk vil for eksempel foreligge i tilfeller hvor studenten plasserer ulovlige hjelpemidler med sikte på at disse skal være tilgjengelige under eksamen, men blir oppdaget før eksamen begynner.”

Lovproposisjonen gir her uttrykk for at det foreligger fullbyrdelsesforsett når en student har plassert ulovlige hjelpemidler ”med sikte på” å bruke dem under eksamen, men blir oppdaget *før* eksamen har begynt. ”Med sikte på” viser til at studenten har bestemt seg for å fuske dersom han kan få bruk for de medbrakte hjelpemidler. Forsøkshandlingen blir avbrutt ved at han blir oppdaget. Det synes som om departementet legger til grunn at studenten hadde bestemt seg for å benytte hjelpemidlene, dersom han hadde fått sjansen. Departementets forståelse av fullbyrdelsesforsett synes her å stemme med den alminnelige forståelsen av strafferettslig fullbyrdelsesforsett, nevnt ovenfor.

Dersom studenten blir tatt med ulovlige hjelpemidler *under* eksamen, foreligger fullbyrdet fusk ifølge lovproposisjonen. Det spørres om man her kan ta lovproposisjonen på ordet og si

---

¹⁰⁸ Eskeland, Ståle. *Strafferett*. s. 300.

at det alltid foreligger fullbyrdelse dersom studenten blir oppdaget under eksamen. Under eksamen kan det jo også bli spørsmål om det kan konstateres i det minste forsøk på fusk, i og med at forsøk og fullbyrdelse er sidestilt etter loven.

Et viktig spørsmål blir om en student som før eller under eksamen blir avslørt med ulovlige hjelpemidler, alltid skal sies i det minste å ha fullbyrdelsesforsett? Jeg forutsetter her at det ikke foreligger konkrete holdepunkter for at studenten har hatt til hensikt å benytte seg av hjelpemidlene.¹⁰⁹

Dersom studenten ikke under noen omstendighet hadde tenkt å fuske, kan man etter mitt syn ikke legge til grunn forsøk på fusk. Dette blir til slutt et bevisspørsmål, men rent prinsipielt kan man ikke si at kravet til fullbyrdelsesforsett er oppfylt dersom studenten ikke hadde noen planer om å fuske og at tilstedeværelsen av ulovlige hjelpemidler skyldtes forhold utenfor vedkommendes kontroll. For eksempel kunne studenten ha oppdaget at noen andre hadde plassert lapper under pulten i eksamenslokalet. Enten studenten oppdager dette før eller under eksamen, tyder mye på at så lenge man sier fra til eksamensvakten med en gang, blir man ikke tatt for forsøk på fusk. Vedkommende har i slike situasjoner ikke plassert ulovlige hjelpemidler ”med sikte på” at disse skal være tilgjengelige under eksamen, jf lovproposisjonen. Det forventes ikke at studenter skal saumfare eksamenspulten før eksamen starter på jakt etter andres ulovlig plasserte hjelpemidler. Noe annet hadde selvsagt vært om studenten ville benytte seg av lappene og ikke si fra til eksamensvakten, selv om vedkommende i utgangspunktet ikke hadde planer om å fuske. I det siste tilfellet foreligger fullbyrdelsesforsett og forsøk i subjektiv forstand, da studenten har tatt standpunkt til og bestemt seg for å fuske.

Etter dette legger jeg til grunn at det ikke i enhver situasjon foreligger fullbyrdelsesforsett og forsøk i subjektiv forstand dersom det blir oppdaget ulovlige hjelpemidler før eller under eksamen. Det må bli tatt høyde for de enkelte tilfeller der studenten ikke har ment å

---

¹⁰⁹ Om kravet til bevis se kapittel 7.

fuske. I de fleste tilfeller regner jeg imidlertid med at studenten kan klandres for å ikke ha satt seg godt nok inn i regler om hjelpemidler til eksamen og lignende regler.¹¹⁰

6.3 Den objektive side

Når det gjelder fusk i objektiv forstand, trekker lovproposisjonen i mitt andre sitat en grense mellom forsøk og fullbyrdelse i en tradisjonell eksamenssituasjon under tilsyn. Dersom en student har med ulovlige hjelpemidler *under* eksamen, er dette fullbyrdelse i objektiv forstand selv om studenten ikke får bruk for hjelpemidlene. Allerede det å ha ulovlige hjelpemidler tilgjengelige i en eksamenssituasjon innebærer fullbyrdet fusk. Begrunnelsen for dette er at innholdet i en eksamensoppgave vil være ukjent før eksamen starter, og det kan hende at studenten ikke får bruk for de ulovlige hjelpemidlene under eksamen. Allmennpreventive hensyn taler for at denne situasjonen likestilles med en situasjon der studenten får bruk for hjelpemidlene.¹¹¹

Dersom studenten blir oppdaget *før* eksamen har begynt, foreligger forsøk på fusk i objektiv forstand. Siden eksamen ikke har startet ennå, har ikke studenten fullbyrdet sitt forsøk på å fuske ved å ha hjelpemidler tilgjengelige under eksamen. Studenten kommer i den situasjonen ikke så langt at han eller hun har hjelpemidlene tilgjengelige under selve eksamen. Men det er sannsynlig at studenten ville ha hatt hjelpemidlene tilgjengelig under eksamen dersom vedkommende ikke hadde blitt hindret.

---

¹¹⁰ Se kapittel 5 om skyld.

¹¹¹ Se http://www.jus.uio.no/studier/eksamen/fuskesak_kuf01.html. Brev fra departementet til UiO i anledning fuskesak. Vedtakelsesdato kommer ikke klart frem, men saken ligger på fakultetets hjemmesider til skrekk og advarsel for studenter.

7 Beviskrav

7.1 Innledning

Beviskravsreglene angir hvor høy grad av sannsynlighet som må foreligge for at de kjensgjerninger som er bevistema i en sak, kan legges til grunn for avgjørelsen.¹¹² Dette er det objektive kravet til bevis. Bevistema er det som skal bevises. Et annet ord for beviskrav er bevisbyrde. Beviskravsreglene varierer med hvilket rettsområde man befinner seg på. Når det gjelder reglene om fusk er beviskravsreglene viktige i avgjørelsen av om det foreligger fusk i objektiv og subjektiv forstand etter uhl § 4-7 (1) bokstav b), jf § 4-8 (3).

7.2 Hovedregelen i sivilprosess

Hovedregelen i sivilprosess er ”overvektsprinsippet”. Dette prinsippet innebærer at det kreves minst 50 % sannsynlighetsovervekt for at noe skal anses bevist. Overvektsprinsippet er utviklet i rettspraksis gjennom høyesterettsavgjørelser.¹¹³

7.3 Regelen i saker om fusk

I saker om annullering og utestengning pga fusk til eksamen, har det vært diskutert hvilket krav til bevis som skal stilles. Både overvektsprinsippet og strengere beviskrav har blitt anført. Det som skal diskuteres i dette kapitlet er om det er grunn til å fravike overvektsprinsippet og i tilfelle hvilken grad av sannsynlighet som kreves.

I et par dommer fra tingretten fra den senere tid, har retten lagt til grunn ”klar sannsynlighetsovervekt”, jf TOSLO-2003-4863 og dommen fra Søre Sunnmøre tingrett.¹¹⁴ Disse dommene viser videre til Rt. 1996 s. 864. Denne saken gjaldt krav på oppreisning for

---

¹¹² Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess*. Oslo 1999 s. 201.

¹¹³ Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess*. s. 264 og 265.

¹¹⁴ Dom - 2004-10-25.

ikke-økonomisk skade i medhold av skadeserstatningsloven¹¹⁵ § 3-5 første ledd bokstav b) etter frifinnende dom i straffesak. Saksøkte hadde i straffesak blitt frikjent for seksuelle overgrep mot saksøker, jf straffeloven §§ 192 og 195. Saksøker fikk ikke medhold for sitt krav på oppreisning i Lagmannsretten i den sivile saken, men Høyesterett kom til motsatt resultat. I dommen kommer Høyesterett med en rekke uttalelser om hvorfor de velger å fravike overvektsprinsippet til fordel for ”klar sannsynlighetsovervekt” i bevisbedømmelsen. I saker hvor ”en part har gjort seg skyldig i et straffbart eller sterkt klanderverdig forhold” bør det kreves solide krav til bevis. Retten slår fast at dette er et alminnelig prinsipp. Videre kan det at et ”faktum er belastende og dommen kan tenkes å få alvorlige konsekvenser for en parts moralske omdømme”, være et moment for at det skal stilles strenge krav til å legge et slikt faktum til grunn. Dette på tross av ”de rettferdighetshensyn og særlige hensyn til fornærmede i sedelighetssaker som den ankende part har fremhevet”. Høyesterett finner støtte for sine argumenter i rettspraksis og juridisk teori. På den annen side konstaterer retten at det ikke kan gjøres gjeldende et like strengt beviskrav som skal til for å bevise straffeskyld. I straffesaker må det være hevet over enhver rimelig tvil at tiltalte er skyldig. Er det en rimelig mulighet for at tiltalte ikke oppfyller de objektive eller subjektive vilkår, skal han frikjennes. Dette selv om det er mest sannsynlig at han har begått den straffbare handling.¹¹⁶

Høyesterett konstaterer at det kreves ”klar sannsynlighetsovervekt” i denne sak pga sakens karakter og hensynet til saksøkte. Konsekvensene av en uriktig dom ville bli meget store og derfor heves kravet til bevis.

Rt. 1996 s. 864 gjelder seksuelle overgrep. Dette er trolig mer alvorlig og graverende enn en sak om annullering og utestengning pga fusk til eksamen. Saksøker viser, i TOSLO-2003-4863, til Skoghøy – ”Tvistemål” i sin argumentasjon for å legge ”klar sannsynlighetsovervekt” til grunn som beviskrav.¹¹⁷ Ifølge Skoghøy kan det være en grunn

---

¹¹⁵ Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven) 13. juni 1969 nr. 26.

¹¹⁶ Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess*. s. 273.

¹¹⁷ Skoghøy, Jens Edvin A. *Tvistemål*. 2. utg. Oslo 2001 s. 684-685.

til å fravike overvektsprinsippet selv om det ikke finnes lovhjemmel for det dersom ”en uriktig dom i den ene retningen vil føre til vesentlige konsekvenser for en part eller andre enn en uriktig dom i den andre retningen”. Skoghøy viser videre til at det i rettspraksis og teori er lagt til grunn at det må foreligge sterk sannsynlighetsovervekt dersom retten skal kunne legge til grunn at det ”foreligger et forhold som er sterkt klanderverdig eller infamerende for en part”. Dette støttes av Jo Hov. Ifølge Hov har vi en nokså klar rettspraksis ”for at det kreves en forholdsvis høy grad av sannsynlighet før en kan legge til grunn at det foreligger sterkt kritikkverdige forhold”.¹¹⁸ Når det gjelder hva ”klar sannsynlighetsovervekt” innebærer uttaler Skoghøy at man ikke kan stille så høye krav til bevis som i straffesaker, men at overvektsprinsippet heller ikke er tilstrekkelig. ”Hvor sterk sannsynlighetsovervekt som må kreves, avhenger av hvor sterkt klanderverdig forhold som må foreligge.”

Er fusk et sterkt klanderverdig og kritikkverdige forhold, og vil konsekvensene av en uriktig dom være så store for den som fusker at det skal kreves klar sannsynlighetsovervekt og ikke simpel sannsynlighetsovervekt? Et argument for å legge til grunn et krav om sterke bevis er for det første at det kan virke infamerende for en ung student å bli stemplet som juksemer. Dette kan være problematisk i forhold til medstudenter og fremtidige arbeidsgivere. Troen på personens integritet kan svekkes og personen kan stemples som lite pålitelig. Det kan gå hardt utover personens moralske omdømme. Studenten vil også miste tilhørigheten i klassen, og kan risikere å miste motivasjon og selvtillit. Ved en utestengning fra utdanningsinstitusjonen taper også studenten retten til stipend og lån fra Lånekassen i utestengningsperioden. Studenten kan videre komme til å få en senere debut i arbeidslivet avhengig av vedkommendes progresjon og lengden av utestengningen.¹¹⁹

Ut fra argumentene ovenfor er det mye som taler for å fravike overvektsprinsippet og legge ”klar sannsynlighetsovervekt” til grunn. Men kan vi konkludere med at det kreves ”klar sannsynlighetsovervekt” i saker om fusk eller gjelder et annet krav til bevis?

---

¹¹⁸ Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess*. s. 267.

¹¹⁹ Noen av momentene er hentet fra dom - 2004-10-25 fra Søre Sunnmøre tingrett.

I dom fra Oslo tingrett ("MSN-saken") av 4.februar 2005 trekker retten i tvil saksøkers anførsel om "klar sannsynlighetsovervekt". Saksøker viser til et par dommer fra Oslo tingrett. Retten er usikker på om denne praksis kan legges til grunn som gjeldende. Retten finner ingen grunn til å gå nærmere inn på problemstillingen, da den finner det "hevet over tvil" at studenten har fusket. Retten legger seg her nær beviskravet i straffesaker og er helt sikker på at studenten har fusket. I RG 1994 s. 823 legger retten til grunn som "bevist utover enhver rimelig tvil" at saksøker har fusket. I Rt. 1967 s. 644 kommer retten frem til at det "ikke etterlater rimelig grunn til tvil – at A har fusket". I departementets behandling av "MSN-saken" (sak 200309741) uttales det at "departementet anser det som hevet over rimelig tvil at studenten har fusket eller forsøkt å fuske på testen". I de tre andre sakene fra departementet blir det ikke uttalt noe konkret om kravet til bevis. Departementet foretar kun en gjennomgang av faktum og konkluderer med overtredelse av bestemmelsen i uhl § 4-7 (1) bokstav b). Jeg antar dette skyldes at det blir lagt til grunn at det ikke foreligger tvil om at studentene har fusket. Det virker som både retten og departementet ikke trenger å begi seg inn på en diskusjon av kravet til bevisets styrke, da de finner det bevist utover rimelig tvil at studentene i de respektive sakene har fusket.

Det synes som beviskravet er uavklart. Argumentasjonen i dommer og saker fra departementet tyder imidlertid på at det i alle fall må kreves høyere krav til bevisets styrke enn 50 % sannsynlighetsovervekt, grunnet hensynet til studenten.

Når det gjelder den subjektive bevisbyrden, faller denne på staten. Dette er lagt til grunn i en rekke i dommer.¹²⁰ Den som har den subjektive bevisbyrde er den som i en gitt situasjon må gjendrive de bevis motparten har lagt frem.¹²¹

---

¹²⁰ Se for eksempel dom - 2004-10-25 fra Søre Sunnmøre tingrett.

¹²¹ Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess.* s. 261.

8 Rettslige følger

8.1 Innledning

Reaksjon på fusk er administrativ straff. Det er ikke straff i straffelovens forstand.¹²² I dette kapitlet vil jeg ta for meg reaksjonene annullering og utestengning.

8.2 Annullering

Annullering innebærer at vedkommende eksamen blir slettet og sett på som ikke gjeldende. Hjemmelsgrunnlaget er uhl § 4-7 (1) bokstav b). Begrunnelsen for annullering er at studenten ved å fuske har fått sensur på feil grunnlag og at det derfor ikke er riktig å opprettholde sensurvedtaket.¹²³ Sluttresultatet er ikke basert på studentens egentlige prestasjoner.

Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 80 slår fast at annullering er begrenset til den eksamen som det irregulære forhold knytter seg til. ”Det er ikke meningen å åpne opp for bredere straffereaksjoner hvor man annullerer også andre eksamener på mistanke eller av preventive grunner.” Studenten blir kun ”straffet” for det som konkret er bevist. Selv om vedkommende har fusket på en eksamen, kan man ikke dermed konkludere med at han har gjort det tidligere, selv om det foreligger en mistanke.

”Styret selv” ved utdanningsinstitusjonen eller institusjonens klagenemnd har myndighet til å fatte vedtak om annullering, jf uhl § 4-7 (1) bokstav b). Denne kompetansen ble tidligere eksklusivt forbeholdt styret og kunne ikke delegeres, jf ”styret selv”. Dagens bestemmelse åpner for at også klagenemnd opprettet etter uhl § 5-1, har kompetanse til å fatte vedtak om

---

¹²² Se kapittel 3.

¹²³ NOU 1993: 23 s. 112.

annullering. Hensiktsmessighetshensyn tilsier at styret skal kunne foreta en slik delegasjon. Det ble av rettsikkerhetsmessige hensyn besluttet at delegasjon ikke skulle skje til lavere nivåer enn klagenemnda.¹²⁴ Dette for å få en ensartet og kontrollert praksis.

Uhl § 4-7 (1) bokstav b) er en ”kan-bestemmelse”. Dette innebærer at utdanningsinstitusjonen har valget mellom å annullere eller å la sensurvedtaket bli stående. Momenter i denne vurderingen kan være forholdets art, omfang, graden av skyld og tiden som har gått. For eksempel er det forskjell på å glemme å henvide til kilder et par steder i en oppgave, og å glemme det samme hvis halve oppgaven er avskrift av en annens tidligere arbeid. I det siste eksempelet er omfanget av fusk og overtredelsens alvor stort. Det er også lite trolig at avskriften skyldes simpel uaktsomhet fra studentens side. Hadde mitt eksempel vært virkelig og utdanningsinstitusjonen hadde sørget for god nok informasjon om regelverket¹²⁵, hadde vedkommende student trolig fått sin eksamen annullert. Tiden som har gått kan være et avgjørende moment i denne vurderingen. Dersom fusk blir avslørt lenge etter det faktisk skjedde, kan tiden som har gått tale mot å annullere eksamen. Det kan være lite hensiktsmessig å rippe opp i et forhold langt tilbake i tid og studenten har også innrettet seg på at eksamen er godkjent. Dette veies mot forholdets art og omfang. Ved svært alvorlige tilfeller av fusk, kan det være hensiktsmessig å reagere av allmennpreventive og individualpreventive grunner selv om det har gått lang tid.

Den samme vurderingen ligger til grunn for uhl § 4-7 (4). Her heter det: ”Adgangen til annullering foreldes ikke”. Dette innebærer at eksamen kan annulleres på ubegrenset tid.¹²⁶ Ifølge Ot.prp. nr. 85 s. 80 understrekes det at sensurvedtaket kan bli stående selv om det foreligger forhold som kan tilsi at sensurvedtaket bør anses ugyldig. Tiden som har gått, i tillegg til forholdets art og omfang, må vurderes. Det ville ikke gagne studentens rettssikkerhet og hensynet til forutberegnlighet om en eksamen plutselig ble annullert 10 år etter uteksamining fra studiet. Men i noen tilfeller kan det av sikkerhetsmessige grunner

---

¹²⁴ Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 40.

¹²⁵ Se kapittel 5.3.

¹²⁶ Dette har jeg fått bekreftet av en saksbehandler i departementet i e-post den 29.10.05.

og av hensyn til rimelighet være riktig å annullere selv om det er gått lang tid. Dersom det for eksempel oppdages at en sykepleier fusket på eksamen i medisinerer for 10 år siden, kan det være grunn til å annullere eksamen og kreve at personen tar eksamen på nytt. Det ville for det første være urimelig at personen fikk opprettholdt eksamen da den ble bestått på feil grunnlag. For det andre ville det av sikkerhetsmessige grunner være farlig at en uskikket person utførte en så viktig jobb.¹²⁷ I praksis er annullering etter lang tid trolig ikke et stort problem. Dersom fusk ikke blir oppdaget relativt kort tid etter at det blir foretatt, er det mye som tyder på at sensurvedtaket blir stående. Det skal mye til før man begynner å gå bakover i tid og undersøke fusk. Bevis forspilles også over tid. Etter at en eksamen er over glemmer man ganske raskt denne og går videre til neste. Det måtte ha vært spesielle forhold som ga grunn til å undersøke en eksamen langt tilbake i tid.

Annulering av eksamen kan idømmes alene eller sammen med utestengning etter uhl § 4-8 (3). At annullering kan idømmes alene følger naturlig av § 4-7 (1) bokstav b) som kun nevner denne reaksjonen. At utestengning kan idømmes i tillegg følger av en tolkning av § 4-8 (3) første punktum. Bestemmelsen nevner at student ”som har opptrådt slik som beskrevet i § 4-7 første eller annet ledd, kan ... utestenges”. Dersom en student har opptrådt slik som i § 4-7 (1) bokstav b) har han fått sin eksamen annullert og da kommer en idømmelse av utestengning som en tilleggsstraff.

8.3 Utestengning

Utestengning innebærer at studenten blir utestengt fra utdanningsinstitusjonen og fratatt retten til å gå opp til eksamen, jf uhl § 4-8 (3) første punktum. Det dreier seg om en fullstendig bortvisning fra utdanningsinstitusjonen i utestengningsperioden. Fratakelse av retten til å gå opp til eksamen er en automatisk følge av utestengningen, jf ”utestenges fra institusjonen og fratras retten til å gå opp til eksamen”. Dersom studenten fortsatt kunne gå opp til eksamen hadde ikke utestengningen blitt effektiv.

---

¹²⁷ Dersom personen har utført jobben på en tilfredsstillende måte i 10 år uten å ha vært en fare for liv og helse, kan dette imidlertid tale for å opprettholde sensurvedtaket.

Utestengning er en strengere reaksjon enn annullering og kan idømmes som en tilleggsstraff til denne. Utestengning er den eneste gjenværende rene "akademiske straff" og er forbeholdt grovere tilfeller av fusk der annullering ikke anses tilstrekkelig.¹²⁸ Begrunnelsen for å opprettholde reaksjonen er at fusk er et grovt tillitsbrudd og fordi allmennpreventive hensyn tilsier det.¹²⁹ Utestengning kan ha en avskrekkende effekt på studenter fordi konsekvensen av utestengning kan være store for den enkelte.

Fordi vedtak om utestengning anses mer inngripende enn annullering, har studenter enkelte spesielle rettigheter i tilknytning til utestengningsvedtak.¹³⁰ For det første har studenten krav på kostnadsfri bistand fra advokat fra vedtak om utestengning er reist, jf uhl § 4-8 (5). For det andre kan studenter bringe vedtak om utestengning kostnadsfritt inn for prøving i tingretten, jf uhl § 4-11 (1) og (2).¹³¹ Videre kan retten prøve "alle sider av vedtaket", jf uhl § 4-11 (3). Dette siste innebærer et unntak fra hovedregelen i norsk rett om at domstolene ikke kan prøve forvaltningens hensiktsmessighetsskjønn.¹³² Disse rettighetene viser alvorlighetsgraden av utestengningsvedtak og at det er viktig for myndighetene at studentene får den rettsikkerheten de har krav på.

Uhl § 4-8 (3) første punktum er i likhet med bestemmelsen om annullering, en "kanbestemmelse". Dette innebærer for det første at utdanningsinstitusjonen kan velge om utestengning skal idømmes i tillegg til annullering eller ikke. I tillegg innebærer det at utdanningsinstitusjonen kan bestemme lengden på utestengningsperioden, hvis de velger å idømme reaksjonen.

---

¹²⁸ Se for eksempel TOSLO-2003-4863 og "MSN-saken".

¹²⁹ Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. s. 159.

¹³⁰ Jeg viser til kapittel 1.3 der jeg avgrensner mot domstolsprøving. Jeg nevner i denne forbindelse likevel kort enkelte rettigheter som er forbeholdt studenter for å vise at lovgiverne har ansett utestengningsvedtak mer inngripende enn annullering.

¹³¹ Ifølge Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) s. 42 gjelder dekking av saksomkostninger bare prøving i første instans.

¹³² Eckhoff ved Smith. *Forvaltningsrett*. s. 485.

Når det gjelder valget om utestengning skal idømmes i tillegg til annullering, sier lov og forarbeider ingenting om hvor grensen mellom annullering og utestengning går. Valg av reaksjonsform må fastsettes konkret og individuelt innenfor lovens rammer. Departementet har lagt til grunn at både annullering og utestengning er en vanlig reaksjon på fusk, og de aller fleste saker de har hatt oppe til behandling har endt med bruk av begge reaksjonene. Dette er også stort sett opprettholdelse av utdanningsinstitusjonenes vedtak. Annullering alene gjør ikke forskjell på en som har strøket til eksamen og en som har blitt tatt i fusk. I begge tilfeller blir deres eksamen sett på som ikke gjeldende. Etter departementets syn tilsier allmenpreventive og individualpreventive hensyn at det reageres strengere overfor en som har fusket eller forsøkt å fuske på eksamen, enn en som har strøket.¹³³ Det siste tilfellet skyldes ikke uredelighet, men mangel på kunnskap eller uflaks. Derfor legger departementet til grunn at bruk av begge reaksjonsformer sammen er vanlig og mest hensiktsmessig for å markere alvorret av å fuske.

Når det gjelder lengden på utestengningen, er maksimal utestengningstid et år, jf uhl § 4-8 (3) første punktum. I praksisen fra departementet og institusjonene varierer lengden på utestengningsperioden fra tre måneder til et år avhengig av alvorlighetsgrad.¹³⁴ Et sentralt moment i fastsettelsen av utestengningsperioden er i hvor stor grad studenten kan klandres for sin overtredelse av regelverket. Har studenten opptrådt forsettlig og det objektive omfanget av fusk er stort, kan det tale for et års utestengning. Er det tale om grov uaktsomhet og et objektivt sett lite omfang av fusk, kan dette peke i retning av at vi befinner oss på den nedre delen av skalaen. Lengden må etter dette fastsettes etter en konkret vurdering på bakgrunn av skyld og overtredelsens alvor.

Ifølge Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 70 skal ettårsfristen for tap av retten til å gå opp til eksamen regnes fra endelig vedtak er truffet. Det er med andre ord tale om tap av mulighet til å avlegge eksamen i to semestre. Departementet legger til grunn en praksis der man holder reaksjonslengden man har til hensikt å fastsette opp mot hvor lang

---

¹³³ Brev fra departementet til Høgskolen i Stord av 20.07.2005 (heretter "Brev fra departementet til HiS").

¹³⁴ Brev fra departementet til HiS.

utestengningsperioden i realiteten vil bli for studenten.¹³⁵ Dersom man blir utestengt på et ugunstig tidspunkt, kan utestengningsperioden i realiteten bli lenger enn intensjonen var og i verste fall gå utover et år.

Studenten blir fratatt retten til å gå opp til eksamen ved alle utdanningsinstitusjoner regulert av universitets- og høyskoleloven. Ifølge den nevnte lovproposisjonen¹³⁶ er dette for å hindre at en student som er utvist fra en institusjon under loven, kan gå opp til eksamen ved en annen institusjon i utestengingstiden. Dersom dette skjer får ikke straffen noen effekt og studenten kan følge normal studieprogresjon.

Kompetanse til å vedta utestengning ligger, som ved vedtak om annullering¹³⁷, til styret eller utdanningsinstitusjonens klagenemnd, jf uhl § 4-8 (3) første punktum. Ifølge uhl § 4-8 (4) første punktum må vedtak om utestengning treffes med minst to tredels flertall. Et slikt krav stilles ikke ved vedtak om annullering. Dette viser forskjellen i alvorlighetsgrad mellom de to reaksjonene. Utestengning kan få større konsekvenser for studenten enn annullering av eksamen.

Ifølge Bernt er det reist kritikk mot bestemmelsen om utestengning fordi den setter for snevre rammer for straffereaksjon i situasjoner hvor det er tale om velorganiserte og omfattende forfalskninger eller juks.¹³⁸ Et eksempel på dette kan være kollokviégrupper som aktivt går sammen om å finne oppgaver på internett som de kan plagiere i stedet for å skrive oppgaven selv. Slike tilfeller skal ha forekommet på en rekke utdanningsinstitusjoner. Bernt viser til at tilfeller som dette er et grovt tillitsbrudd i forhold til institusjonen, som det er viktig at den kan beskytte seg mot med mer langvarig utestengning enn et år for den enkelte. Hvis organisert fusk blir vanlig kan dette få

---

¹³⁵ Brev fra departementet til HiS.

¹³⁶ Ot.prp. nr. 85 (1993-1994) s. 70.

¹³⁷ Se kapittel 8.2.

¹³⁸ Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. s. 159.

alvorlige konsekvenser. Man kan da ikke vite hvem som fusker eller ikke, man må øke kontrollen og institusjonen og arbeidsgivere mister tillitt til studentene.

Som et motargument mot denne kritikken understreker Bernt at straffens størrelse trolig har liten avskrekkende effekt utover det som følger av avsløring og fullstendig bortvisning i inntil et år. Studentene er etter en avsløring i en både menneskelig og studiemessig krise, og det spiller da trolig liten rolle om straffen er inntil et år eller lengre. Det å bli utestengt fra studiesituasjon og få svekket sitt moralske omdømme, er regelmessig straff nok for en ung student.

9 Kilder

Litteratur

Andenæs, Johs. ved Magnus Matningsdal og Fredrik Rieber-Mohn. *Alminnelig strafferett*. 5. utg. Universitetsforlaget. Oslo 2004.

Andenæs, Johs. *Innføring i rettsstudiet*. 5.utg. Cappelen Akademisk forlag. Oslo 1998.

Bernt, Jan Fridthjof. *Lov om universiteter og høyskoler med kommentarer*. 3. utg. Fagbokforlaget. Bergen 2000.

Berg, Bjørn O. *Forvaltningssanksjoner*. Universitetsforlaget. Oslo 2005.

Eckhoff, Torstein ved Jan E. Helgesen. *Rettskildelære*. 5.utg. Universitetsforlaget. Oslo 2001.

Eckhoff, Torstein ved Eivind Smith. *Forvaltningsrett*. 7.utg. Universitetsforlaget. Oslo 2003.

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. Cappelen Akademisk forlag. Oslo 2000.

Gundersen, Dag. *Norske synonymer – blå ordbok*. 2.utg. Kunnskapsforlaget. Gjøvik 1996.

Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess*. Papinian. Oslo 1999.

Skoghøy, Jens Edvin A. *Twistemål*. 2. utg. Universitetsforlaget. Oslo 2001.

Lovregistre

1814	Kongeriket Norges Grundlov
1902	Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) 22. mai 1902 nr. 10
1905	Lov 9. oktober 1905 nr. 2 (universitetsloven)
1915	Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) 13. august 1915 nr. 6
1955	Lov 9. desember 1955 nr. 3 (universitetsloven)
1967	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) 10. februar 1967
1969	Lov om skadeserstatning (skadeserstatningsloven) 13. juni 1969 nr. 26
1970	Lov om offentlighet i forvaltningen (offentlighetsloven) 19. juni 1970 nr. 69
1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) 22. mai 1981 nr. 25
1986	Lov om private høyskoler 11. juli 1986 nr. 53
1989	Lov om universiteter og vitenskapelige høyskoler 16. juni 1989 nr. 77
1995	Lov om universiteter og høyskoler 12. mai 1995 nr. 22
2002	Lov om endringer i lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler og lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell 28. juni 2002 nr. 62
2005	Lov om universiteter og høyskoler 1. april 2005 nr. 15

Forarbeider

Lov om universiteter og høyskoler 12. mai 1995 nr. 22

NOU 1993: 23	Lov om universiteter og høyskoler
Ot.prp. nr. 85 (1993-1994)	Om lov om høgre utdanning
Ot.prp. nr. 40 (2001-2002)	Om lov om endringer i lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler og lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell

Lov om universiteter og høyskoler 1. april 2005 nr. 15

NOU 2003: 25	Ny lov om universiteter og høyskoler
--------------	--------------------------------------

Ot.prp. nr. 79 (2003-2004) Om lov om universiteter og høyskoler
Innst. O. nr. 48 (2004-2005) Innstilling til Odelstinget fra kirke-, utdannings- og
forskningskomiteen om lov om universiteter og høyskoler

Domsregistre

Rt. 1950 s. 1124

Rt. 1967 s. 644

Rt. 1970 s. 1235

Rt. 1996 s. 864

Publiserte dommer fra tingretten

TOSLO-2003-4863 Oslo tingrett

RG 1994 s. 823 Oslo tingrett

Upubliserte dommer fra tingretten

Dom - 2004-10-25 Søre Sunnmøre tingrett

Dom - 2005-02-04 Oslo tingrett

Klagevedtak fra departementet

Sak 200306241 ("Hjemmeeksamen-saken") vedtatt 18. november 2003

Sak 200308376 ("Søre Sunnmøre-saken") vedtatt 5. januar 2004

Sak 200309741 ("MSN-saken") vedtatt 19. januar 2004

Sak 200406953 ("Direkte avskriftssaken") vedtatt 1. februar 2005

Forskrifter og retningslinjer mv.

"Forskrift om studier og eksamener ved Universitet i Oslo"

"Forskrift om studier og eksamener ved Høyskolen i Oslo"

"Forskrift for eksamen i rettstudiet" ved Universitet i Oslo

"Forskrift om avleggelse av og gjennomføring av studier og eksamener ved Universitetet i Oslo"

”Retningslinjer ved behandling av fusk/forsøk på fusk til eksamen” ved Universitetet i Oslo

”Regler om hjelpemidler til eksamen i Cand.jur-studiet” ved Universitetet i Oslo

”Praktiske råd til skrivende” ved Universitetet i Oslo

Artikler

Stud. Jur nr. 5. 2005 s. 9   “Om hjemmeeksamen på 3. avdeling”

UiB sin nettavis   ”Umulig å jukse” av 5.10.04

Nettsted til ”Umulig å jukse”:

<http://www.uib.no/elin/php/phpnyhet2.php3?xmlfil=051004145348.xml>

Annet

Brev fra departementet til Høgskolen i Stord av 20.07.2005 – fått av departementet

E-post fra saksbehandler i departementet av 19.09.2005, 05.10.2005 og 29.10.2005